

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Prima Sive Ignativs

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1620

Historiae Societatis Iesv Liber Sextvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13935

97
Lancillor-
tuu Goa So-
ciji profes-
tur, & Gra-
matis am
adulescentes
Indos docet.
98
Præfaturū
morum in
Seminario
obtinere Ca-
meri.

pro eis Goæ retinendis, adhibendisque tanquam puerorum educationi magis, quam ipsi Mansilæ, ad eius promontorij culturam accommodatis. Dum responsum expectatur, Socij inter sese ad commodam eius Collegij administrationem de munerum partitione deliberant. Ac Lancillortus quidem cæteris omnibus Xauerio absente, præficitur: qui tamen ipse Grammaticam docere cepit. Neophytorum magister Paulus Camers, eligitur qui inter eos diuersaretur, & rudia eorum ingenia ad civilem pariter & Christianam excoleret elegantiam. Idemque concinentibus Canonicas Horas adesset in æde, ne quid facerent indecorè, & Missarum solennia, festa que luce alternantibus alumnorū choris, modulato cantu perageret. Criminalis æditus simul & custos ægorum, Beira initor constituitur. Verum suo quisque muneri ita præesse debuit, vt cæteris in obeundo suo, si quando vsus esset, vicissim adesset, & a valentioribus iuuaretur infirmior; omninoque linguarum disciplina operam darent. Hac munerum distributione familia illa, quæ nondum in Societatis potestate venerat, nec ad eam alendam certum vectigal habebat, cæpta est augeri. Erat tamen eis cum neophytis mensa communis: tamen si moderatoibus externis pendebant omnia; nec ita multo post in Commorinum Criminalis & Beira perrexere. Per hoc femè tempus ecce tibi Dynastæ illi, quibuscum in Ceilano Xauerius egerat, Goam veniunt: ac subinde nobilis alter dux magno cum eiusdem nationis numero, vt veri Dei adepti notitiam, castissimum eius cultum suas in patrias, vel cum sanguinis

profusione referrent: testati ea se de causa non modo æquo animo tantum iter emesos, sed coniuges etiam liberosque, & bona sua vniuersa in potestate reliquisse Tyranni, Lusitanorum imploratos arma viresque, nisi aliter ei regno salus, quod iam per Lusitanos tanta lux esset illata, parari posset. His igitur honestissima tam Cleri, quam Magistratum, totiusque nobilitatis pompa India Prætor exceptis, & catechismi baptismique causa sacrorum Antistiti commendatis, Ceilano regno consulturum se esse respondit. Antistes autem suam receptos in fidem, Societatis in disciplinâ tradidit: quam illi quotidie tanquam imperiti pueri frequentantes, non erubescabant audiendis, describendis, memoriterque, quæ docebantur, reddendis repuerascere quodammodo, atque renasci, quo citius in Christo per baptismum renascerentur.

100
Ceilany
quidam
Proceres
catechisi
eruditur.

Verum de hoc anno hætenus: qui domicilij tribus (vt verbo colligam) ipsique diuersis, Vallisoleitano in regno Castella, Gandiensi in Valentino, Barcinonensi in Catalauniæ, Societatem auxit; per opportunis vbique, sed maxime salutare fuit missum Indijs subsidium: vbi regiones illæ albæ iam erant ad messem, & populus, qui ambulabat in tenebris, currebat ad lucem, sponteque sua, Deo dulciter attrahente, fonte expetebat salutis. Cum ex altera parte messis vbertate neglecta, miserandū in modum hebescerent operarij: vt mirari iam desinā tam crebras, tamque incensas Xauerij voces efflagitantis ab Europa subsidia, & dulcissimos ex India Sodales ad paratissimas animarum escas, euocantis & inuitantis.

99
Criminalis
& Beira in
Commorinum
missi.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

LIBER SEXTVS.

1546
1
Instituuntur in Societate Coadiutores spirituales a temporales.

Appetebat annus sextus & quadragesimus, cum & maior Sociorum in dies numerus, & sedium amplificatio Ignatij curas atque vigilias amplificabat. Fuit is annus eo præcipue Societati memorabilis, quod suis quali partibus & membris est absoluta, ad scholasticos atque Professos, quos ad id temporis vnus complectebatur, gemino ordine Coadiutorum spiritualium ac temporalium addito. Ac temporales quidem ad legendi Coadiutores causa in promptu est; vt essent, qui sacerdotibus occupatos muneribus, & animarum causis intentos in vitæ domesticæ vsibus subleuarent. Quorum multis nominibus beata societas. Nam thesauri, quem clariorum tractatione munerum reliqua Societatis congerunt membra, participes, & procul à periculis absunt & curis, quæ ipsa munerum procuratio habet adiuncta, & sancta caritatis obsequia, quæ Christus Dominus in quemcunque suo collata nomine, tanquam in sese collata recipi.

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

pit, multifariam cohonestant: quod vitis re ac spiritu pauperibus, quod religiosis & sacris, ac personam Christi propius referentibus exhibent; quod demum ijs, qui pro communi animarum salute dies ac noctes tanquam succincti excubant depugnantque. quo sit, vt opera quoque ipsorum spiritualis negotij naturâ postremo induat, ac, sicut de Philippensibus Apostolus ait, ipsi etiam, imò longè quàm Philippenses interius, Euangelio communicent. Præterquam quod scientissimus animarum Ignatius, vbi se opportunitas daret, voluit eos quoque pro suo modulo pijs colloquijs, adhortandoque maxime ad frequentem vsum Sacramentorum, quodque norint docendo, ad maiorem proximorum utilitatem eniti. Spirituales vero Coadiutores ad legi eò necesse fuit, ne in tanta varietate functionum ac munerum, quæ pro animis Societas tractat, operarum aliquando vbertatem desideraret & copiam. Namque Professi cum ex quarto voto se nominatim Pontifici ad quascunque fidei causa

3
Causa allegandi Coadiutores spirituales.

L 3 mil-

missiones obstringat: & grauitas rerum huic voto ac professioni subiectarum non eximiam solū virtutem atque prudentiam, sed etiam multum possulet litterarum; admodum multi esse non possunt. Diuino ergo propē excogitauit in sancto Ignatius, vt deligeret aliquos, quorum pietas ac prudentia cum idoneis coniuncte litteris, & ad rem gerendam diuinam, & ad animarum causam procurandam, adiumento sibi esse possent. Hos Coadiutores spirituales appellare placuit, eosque pariter ac temporales ceteris Socijs sic aggregare; vt datis suæ virtutis experimentis, & ad maiorem merendi facultatem, & ad suauiorē quemdam pietatis gustum tria religionis vota publico ritu ac cerimonia susciperent; nulla tamen solennis professionis lege alligarentur, sed meritorum in partem, benefactorumque Societatis vniuersæ, perinde atque ipsi Professi vocarentur. Quæ vota quanquam ex eo genere sunt, quæ simplicium nomine continētur, in ijs tamen intimam absolutamque contineri Religionis naturam; & eos, qui ea suscipiunt, verē & vsquequaque Religiosos esse, velut eiusdem Societatis ceterorumque Ordinum Professos, posteriores declarauē Pontifices. Eaque de causa si suo vitio ac voluntate sese ab hoc corpore segregauerint, velut amputata membra, mortem noxæ capitalis incurrere, nec effugere posse Pontificum anathemata, quæ Religionum sunt transfugas apostatisque proposita. Ex quibus illud etiam efficitur, quod & in Apostolicis litteris scriptum est, vt neutrum Coadiutorum genus possit, cum ad hunc gradum peruenerint, non secus atque Professi, herē ditates vllas iure successionis adire, nec eorum nomine Collegium vllum Domusue Societatis, si eorum propinqui moriantur institui. Vt autem gemina hæc Coadiutorum classis auctoritate nudaque Sedis Apostolicæ sanciretur, supplicatum est à Patribus & impetratum: eaque de re luculentum à Pontifice Romano Diploma acceptum est, facta insuper potestate cum spiritualium Coadiutorum viginti communicandi priuilegia Professorum, quæ deinde anno M. D. XLIX. vniuersis sine exceptione sunt data. Cuius adiunctio & constitutio classis quam diuinum B. Patris inuentum, quamque opportunum Societati, toti que Ecclesie salutare fuerit, longus iam & quotidianus ostendit vsus. Ferunt illi egregiè suam laborum partem: ac præter cætera munia totos dies affixi sunt templo, admirabilique audiendi sedulitate penitentium celebritatem atque frequentiam tuentur ac fouent: ijdem nocte intempesta interrupta quietis somnique dulcedine excitantur ad ægros & moribundos: carceris limen terunt: publicum valetudinarium inuisant: piè officioque comitantur eos, qui rapiuntur ad necem: concursant pagos & villas catechismi gratia: sæpè etiam ad sacras virgines, sæpè ad multitudinem verba faciunt. Denique voluntate diuina è præsidium suorum interpretatione contenti, cum scient religiosi obsequij perfectam laudē nihilo sibi minus, quam cuius membrorum corporis huius parere, ac remotiora esse pericula: gaudent hac sancta distinctione & varietate partium, quæ necessaria corpori est; illud modo solliciti, ne membra seipsi minus comoda

4
Sunt verò
ac proprie
Religiosi
vtrique
Coadiutores.

5
Lous & la
bores Coadiutorum
spiritualium.

& digna præbeant. Ignatius autem dum totus in fingenda formandaque Societate versatur, præclara etiam passim prudentiæ suæ sanctitati que vestigia in administrandis gerendis que negotijs relinquebat. Nam quæ ad fortunas & rem familiarem pertinent nolebat, nisi parcissimè, cumque per alienos nequiret, per suos geri. Rogaturque à Lusitanis, vt de fructibus Ecclesie quibusdam Collegio decernendis in Vibe transigeret, hanc ipse curam ad Lusitani Regis Procuratorem reijciendam putauit, quod diceret, magis consentaneum suis hominibus esse diuinam & æternam, quam humana & caduca tractare. Quædam verò, quoniam Societatis moribus minus congruere visa sunt, ea ne per externos quidem confici tractari que passus est. Nam cum eius perstudiosus Ortizius opimum sacerdotium ad alenda nostrorum Compluri studia liberaliter obtulisset, modò vnus aliquis è Professoribus per Apostolicæ Sedis auctoritate animarum procuratori præfesset; Ignatius in summa rei nummarie caritate id à Pontifice peti vetuit: aditusque tantæ pietati gratijs rescipit ad Ortizium non opes querendas esse Professoribus, sed fide omni præstandâ votæ Deo paupertatis inopiam. Pari constantia tribus quatuorue Professoribus Episcopatus oblatos, tamen nondum lex vlla propria de repudiandis honoribus lata erat, sed tantum hic sensus inde à principio Patrum infederat mentibus, obfirmato tamē animo recusauit. Quanquam ab admittendo Æthiopicæ Patriarchatus honore, quem tum nostris Professoribus Lusitanæ Rex deferendum curauerat, Fabrumque nominauerat, non abhorruit: quod ea muneris legatio non tam honoris esse, quam multæ oneris videretur; nec tam dignitatis & copiarum, quam humilitatis & inopie. Quin Æthiopicam profectioem adeo è gloria diuina sibi esse persuaserat, vt, si ceteri eam abnuerent, sibi ipse deposceret, ni Societas intercederet. Probabant autem ad id ipse, & Iaius, & Lanius, & alij cum rerum usu, tum morum, atque etiam corporis habitu ante omnes Paschaliū: sed legatione dilata nemo nisi multis post annis est missus.

Quanquam autem interiores & domestica curæ satis impeditum districtumque habebant Ignatium, non tamen in eo tuendorum hominū suscepta semel sollicitudo languebat. Ac Romæ quidem præter quotidiana Dei verbi & Sacramentorum præsidia, quibus salus animis parabatur, Iudæi Turcæque non pauci apud catechumenos Christi baptisate tincti sunt. De medijs etiam lupanaribus pessimè instituta puellæ, & iam ruina proxima in contuberniorum traductæ perfugia: alia verò ex ipsis erepre flammis ad sanctæ Marthæ destinata cœnobium. Quarum vna ab infano amatore diuulsa, Marthia cursorum magistro, infixos in eius præcordijs reliquit aculeos: quos cum miser ille ferre non possit, turpes delicias sibi fremens ereptas, in eius diuortij auctorem exacuit dentem, Ignatiumque & eius familiam carere vbi que cepit, & lacerare conuicijs, vellicare passim famam, & nouum Ordinem apud omnes in inuidiam vocare. Qui quoniam Pontificis in aula gratiosus erat, & vir in primis acer, nec manu minus quam lingua promptus, labo-

6
Cura Beati
Ignatii in
paupertate
& bona ex
stimulata
seruanda.

7
Repudiatur
Episcopus
partu.

8
Turpius B.
P. Societatis
aduersus
calumnias.

laborandum vehementer Ignatio fuit tribunali-
bus imploratis, nequa Societati vix ortæ labe
aspergeretur, neue maleuolorum fermo partas
iam laudes, & bonum nomen obtereret. Res est
publicis transacta iudicij tanta huius commen-
datione familia, vt, nisi offensâ diuini Numinis
intercurret, emenda potius ei fuisset, quam de-
fugienda procella temporis videretur. Ergo &
calumniatorum obstructa ora, & ipse sceleris ar-
chitectus vxore ducta, cum ex ea postea liberos
suscepisset, & fractis libidinibus vt iam mente
cœpisset; superioris vitæ agnouit erratū, odium-
que in amicitiam, iniurias in beneficentiam ver-
tit; & suo denique perdocti exemplo, quanti sit
audacter minimeque timidè materiem & alimē-
ta subtrahere libidini hominum vel inuitorum.
Inita est & concordia conciliandæ ratio nobiles
inter viros, & prouocationes ad singulare certamē-
n (nondum enim in id pœnam anathematis
Synodus Tridentina contorserat) impedita.

9
Nec verò ab ijs fouendis, quos morbus strauerat,
cum per negotia grauiora licebat, curasque
domesticas, cessabat Ignatius. Quo in genere il-
lud sanè commemoratur in ligno, & ad vilitatem
pariter, & miraculum. Petrus erat Ferrus Pataui-
nus admodum pius; & si cultum spectes exter-
num, vnus aliquis de populo; si vitam, Religio-
sus. hunc pestilens febris, quæ tertium iam & sex-
agesimū tenebat diem, ad extrema perduxerat,
nec in humanis artibus spes erat vlla. Accessit de
more, vt eum videret & confirmaret Ignatius; om-
niūque assueuatione prædixit, breui eum à Dei
matre sanandum. Noctē insequente cum totis
sensibus vigilaret agrotus, grauis fematriona, &
ad aspectum decora spectandam præbuit candi-
do amictu, nobiliq; virginum stipata choro: quæ
cum ex eo quaesisset, cuperetne conualefcere, fan-
nicatūque restitui; & ille protinus annuisset; ex-
pressam in papiro sui oris effigiem similem eius,
quæ ad Cryptæ Ferratæ, nono ab Vrbe lapide,
piet colitur, agro dedit; eamque iussit admo-
uere præcordijs, quæ ille ad pectus admota somno est
cōsopitus. Dein ex interuallo excitatus, liberum
se ab omni morbo & vacuum sensit, haud dubi-
us acceptæ salutis, & relegate febris; sed inuen-
ta penes ipsum ieiuncta nulla mentio. Nimirum
sic in eius animo sui speciem aspectus ille Dei
Matris impresserat, vt effigie non egeret externa.
Postridie reuersus Ignatius hilari præter solitum
ore, quasi noui non ignarus euenti, Petrum, qui
valeat rogar. Cui cum ille, Rectè, respondisset;
subiecit Ignatius, Nonne ego dixi fore, vt Dei ge-
nitrix te sanaret? Hoc ex ipso Petro iururando
interposito postea compertum, qui prædictionē
illam ortam ex sancti Patris precibus, quas ille
Virginis ante genua pro sua salute fuderat, intel-
lexit. Multa alia in Vrbe sunt gesta. Sed aurium
occurrendum fatietati prætermittendis quotidi-
anis & vilitatis.

10
Hoc anno primum missus est in Siciliam de So-
cietate sacerdos Iacobus Hostius, vnâ cum Præ-
sulis Agrigentini Vicario, Cardinali rogante Car-
peni, cuius in tutela ea versabatur Ecclesia. Ergo
is in eam cum venisset insulam, Drepani primum
docere Christum pueros ac rudes instituit, & ritè
consentibus aures dare: quamuis id temporis

probro propemodum erat crebra & aperta con-
fessio. Agrotis in valetudinario officiosus ac fe-
dulus aderat: & ad leuanda peccatorum onera
assiduis hortationibus inducebat. Studuit & cum
Vicario conuulsam gynæceorū disciplinam mo-
dò priuato, modò comuni reuocare colloquio.
nec ex inclusis illis feminis defuere, quæ ad anti-
quam formam se denuò fingi, & tanquam recudi
paterentur à Patre. Comes autem Pateripse mox
additus in inspicienda sua Diocæsi Vicario tra-
debat vbique Christum. Eosdemque Saccæ labo-
res in erudiendis populis, reformandisque mili-
erum contubernijs, ipse quàm optima renouauit.
Sacerdotum in super tentandam scientiam Vica-
rio iubente suscepit, eosque ad sustinendas illas
cum dignitate personas, obeundasque suas ritè
partes incendit. Eadem quoque atque his affinia
ab eo Bibone curata.

11
Patauij confirmabatur in dies, & sua capiebat
incrementa Societas. Tres Theologiæ per solito
curriculo, Frusius, Ocellus & Polancus, Venetias
& hinc Bononiam discesserunt. Bononiæ autem
cum aliquamdiu substitisset is, quem nominari
postremum (nam Romam comites perreperunt)
ad domesticas concionum catterorumque mu-
nerum occupationes, adiunxit etiam varia in op-
pida professiones. Pistorium autem in Hetruria,
quod vigesimo milliario Florentia distat, postu-
lante de Sociorum numero pio Præsule, eodem-
que Cardinali Roberto Puccio cum venisset,
Præsulem ipsum sanctis meditationibus, vt ex-
optabat, instituit; rogantemque vt de summuneris
cura sibi aliquid ederetur, & scriptis instruxit &
verbis. Itaque iam sua sponte pius Pastor incen-
sus acciores edocuit ignes, & præter illorum tem-
porum motes ad prædicandum Dei verbum in-
duxit animum ingenti gregis commodo, secun-
da populi admumuratione. Pater autem cum om-
nne genus ciuium ad omnem Christianam lau-
dem vilitatis rationibus inflammabat, tum in So-
dalitio quodam è prima nobilitate conflato, vbi
omnis erat exercitatio pietatis, crebros cepit
habere sermones, tanta audire, vt eum sibi om-
nnes nec opinantem sui Sodalitij Rectorem, &
ab Aristite coram, & ab Ignatio per litteras de-
poposcerint. Sed res non erat huiusmodi, quæ
Societatis in hominē conueniret. Ceterum quod
erat legibus consentaneum, id prolixè datum, vt
plurimum cum ijs Patri liceret esse, modò co-
hortandis & animadīs Sodalibus, modò perno-
scendis & remittendis ritè peccatis; eum tamen
alibi bis in die, interdum etiam ter ad populum
diceret. Res eò deducta est, vt Collegium expe-
teretur: quò domi in posterum continenter ha-
berent, vnde optatum pabulum suis animis quo-
tidie peterent. Pratum dein de profectus inter Pi-
storium ac Florentiam denis passuum millibus ex
æquo distans, conciones & in aede maxima, & in
frequenti foro nonnunquam habuit. Per finiti-
mos etiam cucurrit pagos prospero vbique suc-
cessu. Cumque Florentiæ Dux Cosmus commu-
nibus significasset amicis sua se in vrbe Societatis
optare Collegium, ad eum se Polancus contulit,
vt eius mentem propius inspiceret. Quem cum
in eadem mente sententiaque reperisset, & de-
monstrata sibi ad Collegij sedem loca plurima

11
Frusius &
Ocellus Ro-
mā aduenit
Patauij.

12
Polancus
Pistorium:
remq; pie-
tatis gerit
egregiè.

13
Indo Prati
adit, tum
Florentiam:
vbi auctore
isso recepta-
culum puel-
lis pericli-
tantibus
conditur.

perpexisset, vnum præceteris cum æde probauit. Per eamque occasionem bene mereri in cæcitate de animis cepit: & puellarum pudori, quæ nec in cænobio, nec in matrimonio collocari per egestatem poterant, opportunè consuluit: ne vel concepta Deo famulandi vota, vt vsu sæpe venit, amitterent, vel, quod grauius est, ipso flore abuterentur ætatis. Auctor quippe fuit, vt ad Romanæ ciuitatis exemplum, miserabilium puellarum cænobium ædificæ aliqua conderetur, vbi tam diu florens illa ætas ab amatorum procul insidijs teneretur inclusa, dum vel honesti sanctiq; coniugij opportunitas aliqua, vel sacri claustrî seclæ facultas offerret: simulque facilem & expeditam ostendit viam tam egregij operis inchoandi. Quod misericordiæ genus adeo est quorundam complexa pietas, vt honorum suorum alij partem dimidiam, alij domicilium prædiumue, matrona etiam quadam aureos mille, & suam ipsius operam vltro deferrent. Ergo semel inchoatum atque extractum id opus, sua sponte causa patrocinate coaluit.

14
Bononiensis Collegij prima origo.

Potro Bononiæ hoc anno primùm ducta sunt initia nostri Collegij. Cùm enim Franciscus Palmius, Benedicci, de quo mox agam, frater, inter sacerdotes curiæ sanctæ Lucie diuersans, nostrorum Parmæ conciones scilicet ardentissimas audisset; postea Bononiam reuersus, & sua sponte, & multorum ciuium studijs, qui primorum Patrum concionibus interfuerant, incitatus, tres quatuorue ab Ignatio de suo numero postulauit. Eo igitur priusquam Tridentum se cõferret, missus est Salmeron. Istora Quadragesima non matutinis modò temporibus ad frequentissimam multitudinẽ, verum etiam pomeridianis ad Monachas verba fecit; cùm turbæ insuper confitentium multam operã sæpe daret, vix vt ad ea commentanda, quæ pro concione diceret, ortij aliquid superesset. Inducta est nono more frequẽs homologesis, frequẽsque synaxis, & iam tum singulis seu mensibus ferè ducenti, seu hebdomadis ad tricenos hosce sanctitatis fontes inibat. Abeunti Salmeroni Tridentum susceptus est Domenecus, deducitque aliquot è Societate discipulis prima iecit fundamenta Collegij. Nondum in eorum numerum Franciscus Palmius venerat, sed operarij hominis partes nauiter sustinebat: & tanquam vnus è Socijs animorũ cultui curæque cum sacerdote vacabat externo. Ipse autẽ victum ac cultum ex hominum misericordia comparatum nostrorum suppedirabat inopia; & ad S. Lucie ad dierlandum dedit hospitium. Hic dicere de superiore loco Domenecus instituit, hic mederi contritis corde, & peccata pro potestate laxare. Nec interm aut Menacham claustris, Vicario flagitante deesse, aut nobilium institutioni viro, am commentationibus exhibendis. Ager erat corpore, nec parebatur egrotare, tantus erat ardor vndique confluentium; quorum dum studet animis curationem afferre, sui corporis negligentia huc mediocriter morbi vim intendebat.

15
Domenecus res primus ordinat.

Incitati sunt alij Ordines, vt diebus sacris concionem nouo aduocarent exemplo: pijsque è matronis instituta Sodalitas, quæ respicientibus è flagitiorum face mulierculis rura per fugia compararent. Iamque ex ijs aliqua sui pertaxa dederunt, induxerunt animum ad cænobium, & bona sua vniuersa cõ secum omnemque suppellectilem deportarunt. Sed haud scio an maximum priuatim ac publicè fuerit emolumentum, inuenim par egregium per cõmentationũ secessum, quibus dictandis semper, vt supra indicatum est, Domenecus excelluit, factæ Christi in Societate militiæ partum, Annibal Codretus Gebennensis, & Benedicctus Palmius Parmensis, Francisci, cuius modò memini, frater. Is dudum adolescẽtulus Parmæ ex Fabri Lainijque institutione & vsu degustata pietate, cepit ad summum eius decus ab sancto Spiritu concitari, restante iam tum Lainio ad verbi diuini predicationem eum vocari diuinitus. Sed dum robur ætatis expectat, ac Bononiæ liberalibus disciplinis excolitur, partum abfuit, quin Religiosis conceptam femina, condiscipulorũ, vt sæpe fit, licentiã elideret: præsertim cū graues ea tẽpestate Bononiensem Academiam diltraherent factiones. Deo autem cuncta sua uiter temperante, euenit, vt Benedicctus ex morbo relatus in patriam, corporis valetudinem breui quidem recuperaret, sed varijs conflictari angoribus mentis inciperet. Colluctabantur scilicet aduerſi inter se spiritus, reluctantemque adolescentem assiduus morſibus vellicabant. Quibus super angustijs cùm Baptistam Pezzanum, graucẽ ac sapientem sacerdotem, ex primis illis Fabri Lainijque discipulis, qui & ipse tandem Societatem iniuit, consuluisse, is non solùm palam cruciatus causam aperuit, quòd celesti vocacioni durus obſisteret; sed etiam ad Iuliam Zerbinam virtutis opinione inclutam, de qua item nos quadam alias memorauimus, duxit. Ex ea cùm idem prorsus audisset, cedere tandem Deo statuit: continuoque, quasi debellatum iam foret, pacem animi miram adeptus, Bononiam redijt. Hic verò cùm se excolendum Domenecco tradidisset, ita liberali pectore superam hausit flammam, vt sua sponte tria Religiosorum consueta vota conciperet. Bononia Romam profectus, receptusque ab Ignatio domum, tanto sub magistro dignum præstanti indole tirocinium posuit.

16
Instituta matronarum Sodalitas perſugium emergentibus è flagitijs.

Fauentiæ Pachaſius agebat, vbi & per Episcopi Vicarium, & per vbis Præfectum qui magistratus illos nuper inierant, ipsũque libenter audiebant, in sanãdis vitijs laborabat. Hæbebat quotidianas scholas de Christiano officio ad sacerdotes admodum indigos eius opis, nec tamen interim aut conuersis ad penitentiam feminis sua voce deerat, aut ei, cuius iam meminimus, Sodalitio. In gymnasijs etiam enucleabat legis diuinz præcepta, & quæ in nosocomijs ceterisque pietatis officinis proximo inchoauerat, ea hoc anno feliciter Deo obsecundante perfecit: multis etiam per diocesim, à Vicario inuente circumducens, ad ornatum cultumque sacrorum, & morum correctionem præclare decreuit ac gestis. Venetijs & Bassani, alijsque finitimis locis Lainius & Salmeron prius quam Tridentum attingerent, rem animorum strenuè promouerunt. Agebat iam tum Iaius ab huius anni ortu Tridenti, Augustani Præsulis Procurator, vt supra demonstratum est. Quoniam autem supra designatos tertium hoc anno de Societate Theologum Pontifex Maximus suo nomine mitti voluit; placuit Ignatio ad

17
Societatem inſtituit Annibal Codretus, Ep̄ Benedicctus Palmius.

18
Res Pachaſij Fauentiæ.

Lai-

19
Faber in
Tridentini
Concilium
definitur.

20
Laij studia
Tridentini.

21
Lainius &
Salmeron
multa pra-
clari Tri-
denti gerūt.

22
Opiferunt
egentibus.

23
Paulatim
eorum sa-
pientia in-
notescit.

Lainium & Salmeronem, Fabrum adiungere. Sed hunc Romam ex Hispanijs, vt inde ad Concilium pergeret, reuocatum, febrium ardore cōsumptum, in caeleste concilium sua merita vocauerunt. cuius de obitu virtuteque nos plura posterius. Duo igitur illi sanctæ Synodo, & Lainius interfuere. Ac Lainius, qui ad anni superioris occasum antè præcurrerat, graues adhibebatur ad causas, magnoque erat apud omnes Tridenti loco. Confulebatur in circulis de Concilij rebus, & à Præfulibus multum adhibebatur. Vocabatur & ad communes ac generales, & ad priuatos propriosque conuentus: ne tamen vñtata Societatis munera, cum se dabat occasio, prætermittēbat. Facta erat, ei à Christophoro Madrutio Tridentino Cardinali potestas cum prædicandi verbi Dei, tum expiandi animos Sacramentis, quam cum ijs etiam liceret, quos idoneos competisset, suo arbitratu cōmunicare. Ea cum alijs subseciuis horis atque momentis, tum Quadragesima fenescēte, benè & nauiter vsus est. Amabat fidem hominis Tridentinus Antistes, & cum eo liberius interdum ac familiaris agebat. Qui cum pro sua pietate beneficus in pauperes esse veller, quinta sacrosanctæ hebdomadæ feria vno adhibito laico conclaue clam intrat: vbi opiparè extructa mensa mendicorum turbæ nudo capite ministrat, deinde saturis infudit aquam, & noua singulos veste donauit, crumenamque aureo iniecto nummo viritim dedit. Ad extremum breui habita cohortatione, quorum pauera corpora, eorum refecit & mentes: ac tum demum ipso labore iam fessus dimisso inope, cum Patre discubuit, illatque inter epulas de pietatē sermonibus simul animum pauit.

Interim Lainius ac Salmeron varijs ex laboribus ad Concilium Maio mense perueniunt, vbi & ipsi à Legatis Apostolicis, altero Cardinali de Monte, altero sanctæ Crucis peramanter excepti. cum rectum & commeatu liberaliter offerrentur, maluerunt ad B. Elisabethæ, vbi locum parauerat Lainius (erat enim ad Societatis functiones magis appositus) quam apud tantos Præfules, vel splendidius habitare vel laxius. Indictus erat in diem septimum Iunij confessus quintus: qui dum appetit, pij Patres ex Ignatij præceptis publicum adire valetudinarium institunt: laborantibus æque animis ac corporibus, aures ac manus pariter admouere: puerulis in tradenda Christi lege magistrōs, egenis in quærenda stipe tutores patronosque se dare: nudis vestem, sedem vagis pios per homines comparare. Tantaque Tridenti vis erat pauperum, vt ad eorum leuandam inopiam in suburbanas reiecti sedes, Legatorum & Antistitum elemosynis essent alendi. Quibus modò re, modò verbo frequentes aderant Patres, vicissimque apud eos rem diuinam matutinis temporibus faciebāt. His videlicet caritatis officijs certam sibi viam ad dicendam cum vtilitate & dignitate sententiam muniebant, & in hunc modum sese cunctis Patribus, & eruditione doctrinæ, & ingenij facultate, & modestiæ significatione probauerunt, maximamque sibi apud omnes & auctoritatem conciliarunt & gratiam. Tum demum intellectum est, sapientiam interdum sortido latere sub pallio. Nam cum initio pannosi,

& malè vestiti in illius theatri conspectum sese Patres illi dedissent, nec obfoleri humilitate vestitus tot Senatorum ora refugerent, erant videlicet plerisque despectui, & ipsis quodammodo Hispanis horrore. Qui mox vt reconditas intus opes, abditosque inspexere thesauros, agnouerunt populares suos, & sua gratulati nationi latis eos oculis aspexerunt, quos tristi supercilio paulò antè despexerant. adeo cultui corporis præstat animi. Quanquam & corporibus postea ius est adhibitus cultus, veste à Cardinali Legato, quo maiore cum dignitate prodirent, suppeditata, De Præfulibus multi suam, & coram, & scripto sententiam, priusquam eam in clarissimam illam Concilij lucem proferrent, nostris cum Patribus conferebant. Latinam quoque Salmeron orationem habuit elegantis illius conuentus auribus dignam, & quæ tot Præfulum iudicio mox edita ad nostram vsque feruaretur ætatem. Veniebat in disceptationem de diuina hominis iustificatione satis apud Theologos implicata & agitata questio; sed in qua Patrum sapientia, & singularis modestia se proderet. Ac Lainio quidem cum pro ea, quam gerebat in eo Senatu persona, princeps deberetur in dicenda sententia locus, maluit primis Salmeroni delatis sustinere postremas: idque à Legatis vel inuitis extorsit. Gloriosa humilitas, & vt intellectum est postea, non inopportuna Concilio, quæ & pectus illud scientia exuberans honestissimo illi theatro monstrauit, cum de ijsdem rebus tot iam Doctorum disceptatione discussis, nouo quodam dicendi genere, noua doctrinæ varietate differeret; & occultum quasi iudicem dedit earum rerum, quæ à prioribus disputatæ & agitatæ iam essent. Multa quippe refellenda ac confutanda, quæ non tam verè quam acutè dicta, multa etiam aperienda ac distinguenda fuerunt, quæ minùs essent exploratè prolata. Itaque quod Lainij fuisse humilitas, Legatorum id amplexa prudentia, eam sibi veluti legem ac canonem in posterum statuit ad moderandas temperandasque sententias: vt inter Theologos primo loco Salmeron, postremo Lainius de re proposita disputarent. Cum autem inter illius Concilij Præfules non desissent, qui nouas opiniones, quanquam rationi illas quidem admodum cōsentaneas, in medium afferrent; Ignatius suam ea de re sententiam Lainio Socijque significauit, serio commonefactis, ne nouam vllam opinionem firmis licet rationibus nixam, proferrent in medium, quæ vel ad hereticorū commenta desisteret, vel ad eorum, qui noua sectantur, opinionem videretur accedere: & quamdiu Catholica ab Ecclesia pars non definiretur alterutra, à probabilissimis etiam rebus & assensum cohiberent & linguam. Quotidiana verò Sociorum experimenta Legatos Apostolicos impulerunt, vt eorum pereruditis ingenijs, & ad faciendum de iustificatione decretum, & ad grauissima quæque Concilij negotia plurimum vterentur. Iusserunt inter cetera Lutheranas ab eis hæreses vniuersas, exceptis quæ ad originis labem, quæque ad iustificationem pertinent, in compendium summamque conferri. id quod ab ijs magna est laboris impensa, & summa fide perfectam. Cum à Concilio vacabant, redibant ad officia pietatis,

24
Salmeron
orationem
Latinam
habet.

25
Primus Sal-
meron, pos-
tremus
Lainius di-
cebant sen-
tentiam.

26
Ignatius
monet, ne
doctrinas
nouas se-
quantur.

27
Munera ijs
imposita ab
Apostolico
Legato.

da-

28
Dant simul
operam pie-
tatis operi-
bns.

dabant operam verbo Dei, & ritè confitentibus crebras aures; reuisebant nosocomium, & mendicorum turba pulchris artibus consulebant. Apostolicis quippe Legatis, & Cardinali Tridentino consultis, Antilium oratorumq; omnium, & eorum, qui maioris cuiuspiam in Concilio videbantur auctoritatis, sibi indicem confecerunt, stipemq; à singulis, factò à Legatis initio, per certum hominem corrogauerunt, tantumq; subito corrogatum est aris atque argenti, vt nudis egenorum corporibus sex & septuaginta subministrata sit vestis. Qui cum per urbem composito agmine ad eam, vbi concionem alter habebat è Patribus, conuenissent, verbo Dei primum, deinde extractis epulis sunt excepti, toti que pasti ad sua tecta dimissi. Ea res ita est probata Principibus Legatisque, vt cum Germanico ex bello contra perduelles hæreticos, de quo nos postea, miles plurimus reuertisset, egestate fatigatus & morbo, Cardinalis sanctæ Crucis Patrum eum pietati huiusque commendandum putarit. Nec pium Præfulem fefellit opinio, æte confestim diligenter à Patribus & ad vestienda nuda corpora conquisito, & ad reficienda fame morboq; confecta. Itaque recuperata valetudine, breui in Italiam, vnde abierant, reuerterunt. Quæ omnia reuocandis ad actionem Ignatij præceptis, quæ supra descripsimus, quanta cum Societatis exultatione sunt acta, nihil attinet dicere. Nam cum in omnium oculis sita esset egregia Patrum & in proximos caritas, & in se ipsos despicientia, nunquam tamen intermissa cogitatione Concilij, vagari scilicet toto cæpit orbe terrarum, tantarum fama rumorque virtutum: eodemque tempore omnis, vel ab hæreticis, vel à maleuolis in Societate intentata calumnia, sua sponte refutata confenuit. Quin & Concilij Patribus, quorum sanè multi familiarè huius rationem funditus ignorabant, licuit eam in viuis illis expressam imaginibus intueri: qui verò fictis iniquorum adducti mendacijs minus commodam de eadem opinionem hausierant, hanc illi compertis rebus commutauerunt cum optima. Nec deerant multi, qui vt animarum onere leuarentur, Societatis operas flagitarent, domique suæ Collegiorum molirentur initia. Claromontanus certè Episcopus Guilielmus de Prato, vnus è Concilij Patribus Gallicis, prius cum Iaiò, deinde cum Lainio de Societatis institutis sermone collato, duo Collegia (quibus demum & tertium addidit) meditabatur extruere, alterum Parisijs, alterum Billomi in sua diocesi, Collegijque in vsum sedes Episcopatus, quæ in via Citharæ Parisijs collocatæ sunt, à Pontifice Maximo, cum ad Urbem se contulit, impetrauit. Quocirca iure Araozius cum ex Hispanijs ad Ignatium scriberet, affirmavit nostros illos Tridenti Patres plus in Hispania paucis mentibus Societati nominis attulisse, quam compluribus simul Annis quorquot de Societate in eo regno fuissent. Jam Concilij studia bello Germanico deseruerant, cum Lainium Ignatius, vt Florentiam mitteret, reuocabat. Quod vt sensere Legati, ceterique Præsules, qui Lainij præsentiam sententiamq; ad iustificationis causam maxime requirebant, datis ad Ignatium litteris, eius reuocationi grauitè intercesserunt, ne prius Lai-

29
Parti So-
cietati in
Concilio
egregia exi-
stimatio.

30
Conciliaris
Claromon-
tani An-
tistes trium
postea Col-
legiorum
fundator.

nus inde discederet, quam inchoatum de iustificatione decretum ad calcem finemque perducerent.

Per hoc tempus Tergestinarum Episcopo vita functo (est autem Tergeste Istrie vrbis in Italia, qua contingit Illyricum) Romanorum Rex Ferdinandus Ecclesiam illam Iaiò tradere, cuius & vitam admirabatur & litteras, constituerat. Moueantur Regem & cõmunis calamitas reimpiorum, quæ tantam hæresum luem Christianum effudisset in orbem, & orbæ illius discrimen Ecclesiæ, quæ Germanicam deprauatè propinquam, sine acerrimo vigilantij; custode contra gliscentem pestem vix, ac ne vix quidem se ipsa defenderet. Vrgere igitur per litteras Iaium, vt prouinciam sua vigilia & caritate dignam, si à Pontifice Maximo imponatur, accipiat. Nihil eum aut sibi gratius, aut populo facturum vtilius. Iaius verò, qui & iudicio bene instituti animi (nam etiamnum adolefens in libello horarias Deiparæ preces continente, Augustini, Gregorij & Bernardi certas sententias de fugiendis honoribus ad perennem memoriam scripserat) & adiuuente doctrinæ, & Societatis maxime disciplina ab his honoribus abhorrebat; simul ac eius rei nuncium accepit, non modo animum suum contra oblatas infulas acriter obfirmavit, verum etiam communem parentè Ignatium per ardentem litteras obsecrauit, vt & suis & suorum votis deprecaretur à Deo, ne tantum onus in suos humeros rueret; verum ab ea cogitatione mentem pij Regis auerteret, idque ipsum apud Pontificem, & quoscunque oporteret omni ope curaret: se quidem, nisi obedientia Tridenti teneret, rem omnem fuga & latebris discussurum. Et iure vir sapiens sibi metuebat, qui metuentes sanctos viros in accipiendis Ecclesiæ gubernaculis sæpè legerat, aut viderat: nec ignorabat, quod scriptum Nazianzenus, cum Episcopatum fugeretur, reliquisset, metum hunc omnium maximè metum esse, & hoc periculum vnum omnium periculorum extremum. Itaque cum Labacensis Antistes, qui Regis confessionibus præerat, Venetias eo se consilio contulisset, vt de Tergestina Cathedra Regis nomine cum Iaiò ageretur, & Iaius illuc de Legatorum sententiâ se transtulisset, prudens Pater, audita ab Episcopo Regis mente, quanquam quid respondendum esset, constitutum animo iam habebat; tamen, ne præcipiti consilio aut cæco videretur impetu duci, horæ spatium ad deliberandum in preceationibus postulauit. Deinde secundum preces, conscientiam suam fidemque restatus, affirmavit illud suis humeris impar onus nullo modo suscipiendum sibi videri. ac Regis quidem beneuolentiæ, tamque honesto de se iudicio multam se pro eo ac deberet, habere gratiam, ceterum rogare summis precibus infimisque, vt ad eam prouinciam aliud sibi genus hominum ac de Societate perquiret. Id quod in Bobadille gratiam addi placuerat: nam & ipse non ita multò antè oblatam ab eodem Rege Episcopi Cathedram constantissimè recularat. Nec vacasse prouidentia diuini Numinis animaduersum est, quod Labacensis Episcopus, quo die tractaturus cum Iaiò negotium Venetias nauigabat, tantum non in Adriatico merfus est; vt infelix ipse nauigationis curfus,

31
Ferdinan-
dus Rex
Iaiò Terg-
estinum Epi-
scopatum
curat tra-
dendum.

32
Laius con-
stantissimè
eius.

curfus, præsentique discrimen admonere posset hominē, quā impotunē cursum illum, quāque inuito Numine suscepisset. Ergo Iaiō frustra tentato, Rex faciliore via negotium confici posse ratus, si Pontificis Maximi nutus atque auctoritas intercederet; stat ad ipsum Pontificem litteras, eumque orat atque obsecrat, vt recusantem Iaiū Tergestinae ciuitatis Episcopatum, virum ceteroqui & eximia probitate & singulari doctrina ad id munus ornatum, recipere pro potestate iubeat, si illum Domini gregem in tanta haereticorum importunitate saluum, & à luporum incursibus tutum velit. Propriis etiam ad oratorem suum Iacobum Lassum litteras dat, vt eum Pontifice coram agat, & Tergestinae Ecclesiae causam mature & accurate conficiat. Eam strenuē, vt erat iussus, vrgebat orator, & ad exitum iam penē perduxerat; cum ad eam disturbandam & euerendam Ignatius post acres vigilias perennesque labores sensit omnes gratiae aditus interclusos. Nam nec ab oratore, quem vt regis mandatis exhauriendis maximē intentum, ita sibi aduersarium grauissimum sensit; nec ab amicis Cardinalibus, aut ab ijs, qui in aula aliquid gratia poterāt, nec ab ipso Pontifice, quem æquissimē Ferdinandi postulationi obsequi cupientem, multis frustra rationibus antē doecerat, quā ea res Societati noxia, quāque periculosa foret, ab horum inquam nemine sperare aliquid opis aut gratiae poterat. Ergo in tanta rei desperatione vna erat, quam assiduis & intentissimis alebat precibus, Dei fiducia, quae tot incassum itineribus pertentatis perfacile demum & expeditam disturbandae rei viam rationemque suggessit. Ea fuit, vt Regem ipsum à suscepta reuocare sententia per accuratam conaretur epistolam: vt ille ipse telam retexeret, qui fuisset exorsus, & qui fixisset aculeum, is euelleret. Consilium inuentum est fuisse diuinum. Nam quanquam postridie quā ad Regem scriberet, dicebatur in Concilio Cardinalium de Tergestina Cathedra referendum; tamen impetrata per Margaritam Austriacam, cui à confessionibus Ignatius erat, orij morula, litteras ad Regem in hanc sententiam dedit: *No-*
bis, Rex praestantissime & optime, neque Maie-
statis vestrae voluntas Societatem nostram or-
nandi, neque studium animabus vestrorum po-
pulorum consulendi obscurum est. Qua de vtra-
que re gratias agimus habemusque quantas ma-
ximas humilitas nostra potest, illud precantes à
summa bonitate atque sapientia, vt Maiestati ve-
strae rationem inspiret, qua quae sancto zelo ex-
peritis efficere opportunissimē possitis. Ac nobis
quidem illud beneficium erit maximum, ille fa-
uor amplissimus, si nos ad viam professionis no-
strae sincere ac fideliter profequendam iuuetis.
Cui rei ita aduersari honores persuasum habe-
mus, vt planē, de quae animi nostri sententia pro-
nunciamus, si cogitatione fingendum sit, qua-
nam ratione posset hic Ordo euerri, nescire nos
quidquam excogitare Episcopatum receptione
deterius. Nam qui primum in hanc conuenere
Societatem, ea singulis mens, illudque proposi-
tum fuit, omnes vt terrarum partes ad Summi
nutum Pontificis religionis causa peragrarent: ita
vt primus atque germanus huius familiae spiritus

33
 Conatus
 Ignatii ad
 disturbandam
 negotium.

34
 Ignatii li-
 tere ad
 Regem
 Ferdinan-
 dum, ne
 velit in
 Societate
 honores
 inuehere.

fit cum omni humilitate atque simplicitate ex vna in alias atque alias ciuitates & prouincias pro Dei gloria & animarum salute curare, certa que nulla regione operam suam concludere. Quod vitē institutū non Sedes modò Apostolica comprobauit, sed etiam aperta praeuit è caelo documenta Deus: quibus placere sibi ostendit vario multiplicique prouentu pietatis, quo hominum nostrorum labores sua clementia fecundauit. Itaque cum in conseruatione primi spiritus quasi a-nima sita sit Religiosorum cœtuum; haud dubium est, quin eo retento nos conseruaturi, deserto perdituri Societatem nostram simus. Quanquam & inde intelligere apertè licet, quanta nobis pestis Episcopatibus recipiendis impendat. Nam cum hoc tempore Professi haud plures nouem simus, atque eorum quatuor aut quinque delati Antistitum honores sint, quos constantissimē pro se quisque repudauit; si iam vnusquispiam admirretur, idem alij licere sibi putarent: neque iam solū à pristino suo spiritu Societas hæc degeneraret, sed membris hinc & inde dilapsis penitus solueretur. Denique eum sanctae humilitatis ac paupertatis exemplis multum adhuc pusillus hic Ordo profecerit; si nos iam populi honoratos & copiosos spectent, omnis ea præclara opinio in aduersam mutabitur, cumque multorum scandalo etiam bene gerende in posterum animorum cause ianua praecluderetur. Sed accumulare rationes necesse non est. In elementis vestrae sapientiaeque sinum confugimus; vestrae nos fidei, vestro patrocinio dedimus, orantes obsecrantisque per Iesu Christi sanguinem, vt quoniam certum habemus hinc impendere Societati nostrae exitum, vestra Maiestas pro sua benignitate ac religione talia à nobis propulset arceatque discrimina: & pusillum hunc recens editum gregem suum existinet, saluumque & conseruatum velit, ad Maiestatis aeternae gloriam: quae religiosissimam Maiestatem vestram tueatur, assidueque vberius caelestibus donis suis ornet & cumulet.

Hæc rationes; Ignatiique auctoritas, ac præcipue Deus, qui suorum famulorum pia vota respexit, ita Ferdinandum animum inflexere, vt oratorem suum extemplo monuerit, vt inchoata ab actione, & iam penē transacta desisteret. Iam verò Rege ipso mutato, cui gratificari Pontifex vellet, quid nisi ipse Pontifex Ignatii præsertim rationibus animo obuersantibus mutaretur? Non enim ea dumtaxat, quas ad Ferdinandum epistola breui perstrinxerat, sed aliae permultae causae grauisimae Beatum virum incitabant, vt contra primos honorum impetus tanta contentione pugnaret. Ac primum quidem, quia, cum plerumque ad Ecclesiae vocentur honores, quos excellens aliqua laus in his familijs cœtibisque nobilitat; paucis annis lectissimorum hominum flore familiae ipsae priuantur: & suis velut exhaustae medullis ac succo, quantum amittunt ex viribus, tantum de subleuanda Ecclesiae facultate deperdunt. Declarant nobiles in orbe Christiano familiae, quae cum excellentium virorum gloria ac copia non multis annis antè florerēt; postea ipsis luminibus ad Episcopatus & honores euectis, minores haberi sunt cœptae: nec modò suam Ecclesiae operam proximisque de more nauare, sed ne se

35
 Fermouit
 Regē Ignatii
 epistola.

36
 Causa pro-
 pter quas
 honores So-
 cietatis repu-
 diat.

37
 Prima
 causa.

ipse

28
Secunda
causa.

ipsæ quidem satis tutari, ac suis nisi viribus poterunt. Deinde, quia vni delatus honos, aliorum, qui silebant, animos sæpè commouet: & qui nihil de honoribus à conspectu remotis, & longè positis cogitabant, eos quoque præsentium fulgore deceptos ad ambitionem accendit. Omnes enim gloria ducuntur, & magis virtutis insignia, quam virtutem ipsi in plerique sectantur. Porro spectandis honoribus nihil rectè agitur: quia vitiosa ex mente, velut ex vitata radice, ea quoque quæ ex ea prodeunt benefacta vitiantur. Perit & sincerissimus religiosi pectoris candor, vbi tota honoribus mens intentata per variæ dissimulationis ambages ad eos sollicita peruenire contendit. Itaque nihil in dictis simplex, nihil in conuictu sincerum, sed sempiternis fucis & occultis artibus plena sunt omnia, vt iam in ipsa Religione recta, pulsa religione, conspicias mores irrepsisse politicos, & in hæc spiritus domicilia sese aulam obtulisse. Et sanè hæc in primis Beatorum Patrum ratio citatio commouebat. Ducenti ferè nunc in

40
Quarta
causa, quæ
maximè
commoue-
bat B. Ignatium.

Societate numerantur, qui ad eam accessere humilitate pellecti: horum alij nouo honorum accipiendorum instituto quali iam Societate euanescente offensi dissuident: alios ambitionis sollicitabit illecebra. ex ingressibus verò, quos incitabat amor humilitatis, id est optimi quique retardabuntur, & è contrario quosdam ambitio ipsa pelliciet: quo ex semine nihil bonæ fugis sperari possit. Tum verò in tanta studiorum diuersitate alijs probantibus honores, alijs damnantibus, præter cætera damna, etiam animorum abalienationes inter Socios. & dissidia necesse erit existere. Hanc inquam ratione magnè estimabat B. Pater. Accedit, quòd, cum semel admissis communes in cæteris honoribus existere cepit ambitio, distrahantur hominum studia, & laudatissime ille citra, quas magna animorum consensione in suæ quisque familie commodum conferebat, diuise languescunt; dum spei nouæ velificans ad priuatas utilitates ac luera studium omne conuertit; quanto Religio incommo datque perniciæ, vel ex priuati cuiusque familia in communi vita consocias: quæ tam diu augetur ac floret, dum in ea sua quisque luera in commune confert, & caritate quadam fraternæ concordie in eius familie bonum vniuersi conspirant. quòd si distractis emolumentis ac lucri, suæ quisque augendæ rei priuatim intendat, domus illa breui dilabitur, & ad inopiam famemque redigitur. Eadem & in Religione labe, vbi propositis honorum illecebris suas quisque agitare spes incipit: & Religio ne ipsa posthabita, cui prius desperatis honoribus studio omni curaque seruebat, necesse est conuersis curis atque vigilijs suæ deinceps utilitati gloriæque deseruiat. Nec minoris illa momenti, & propria Societatis est ratio: quòd patefacto in eam honoribus aditu desideraturi sunt in posterum Romani Pontifices, qui de nostro numero gratuitam ac voluntariam, non mercenariam operam sibi nauent: aut suspicari certè poterunt spe præmiatorum eos duci in suscipiendis gerendisque negotijs. Vbi autem spes aut metus interuenit, quæ potest esse in agendo libertas? Quæ quidem eo est necessaria magis, quo grauiora sunt illa quæ gerunt, præsertim apud Dynastas ac Re-

42
Sexta causa

ges, si legatione fungantur. Quam igitur fidem nostris hominibus habeat Pontifices Maximi, si quorum prudentiæ confidunt, eorum integritati diffident? Aut quam habituri sunt Reges ipsi, si speratis eos honoribus, & domi iam conditis agi perspexerint? Quin illud etiam necesse est Pontifices angat, & sollicitos habeat, quòd, cum rei bene gettæ remuneratio debeat, multosque ad graues & varias Ecclesiæ causas prospero sanè successu de grege nostro frequenter adhibeant; vix fieri potest, vt in remunerandis cuiusque laboribus ac contentiõibus æquè omnibus satis faciant; ne, vbi par est magnitudo laboris atque virtutis, meritò doceat se relictum, qui in honoribus præteritur. Sæpè etiam nostri homines in gerendis pro Apostolica Sede negotijs, Pontificios Ministros & Apostolicos Nuncios, qui apud Reges Principesque versantur, tanquam suæ gloriæ amulos, & aduersarios grauissimos sentient, in quo serentes animo sibi, quemquam in negotio administrando præserti, mittique homines de longinquo, qui suas in partes intulerunt, & in propinquam suæ gloriæ segetem irruant. Nulla enim potest esse concordia, vbi est de honore contentio: & quem extra honorem aleam forte diligas, in honorum cursu non feras. Quid igitur agant, aulicis artibus eruditi, ne speratum sibi gloriæ munus præcipiat quisquæ? Certè nihil aliud, nisi vt eorum clam conarus euertant, consilia, & bene cœpta disturbent, & quidquid illi scitò construxerint, ipsi destruant; vnde necesse sit innumerabilem oriri dimicationum seriem, & negotiorum expeditos exitus impediri. Vel certè Religiosi ipsi ad eorum se voluntates, quos aduersarios reformidant, accommodabunt: cumque ijs mutua apud Sanctissimū Dominum commendationis initio federe, non legationi, sed ambitioni seruiant. Porro ipsa officiorum ac munerū dignitas, quæ Societas administrat, si suspicio extoritur honoris, hebescit quodammodo & obscuratur. Vt enim si Dei gloriam præglara illa munera tantum spectent, splendorè suum obtinent; ita si referantur ad nostram, continuo fordeant, in minimisque ducantur. Quid gloriosus, aut ad speciem amplius, quam propter Christum itine- ra longa suscipere, vltimas peragratæ terras, certa adire pericula, primarioque inter viros stabilire concordiam? quid illustrius aut honestius, quam religionis proferre fines, Catholicorū tueri partes, Petri Sedem, Pontificum auctoritatè, fidem existimationemque sacri Senatus ab hæreticorum mortibus latratique defendere? At si in his gerendis, quæ tantam ex suo genere speciem habet, appareat ab ijs, qui ista gerunt, emolumenta perquiri, captati gloriæ, mercedem ab hominibus expectari, quam ista subito contemnunt, & fordeat? Vt enim ea, quæ nihil ex se splendoris ac dignitatis habent, si Dei caritate gerantur, continuo pulchritudinem & lucem induunt; sic quæ ex sua natura pulchra & speciosa sunt, si nihil altum spectent, nihil æternum, sed ad priuatas rationes, & terrena comoda referantur, in noctem incidunt, & redduntur obscura. Tales autem necesse est Societatis conatus & functiones euadât, si in eam inducantur honores. Nemo enim persuadere sibi poterit, eas gratis & recta mente suscipi,

43
Septima.44
Ostaua.45
Nona.46
Decima.47
Undecima.48
Duodecima.49
Tertio decima.50
Quarto decima.51
Quinto decima.52
Sexto decima.53
Septimo decima.54
Octavo decima.55
Nono decima.56
Decimo decima.57
Undecimo decima.58
Duodecimo decima.59
Tertio decimo decima.60
Quarto decimo decima.61
Quinto decimo decima.62
Sexto decimo decima.63
Septimo decimo decima.64
Octavo decimo decima.65
Nono decimo decima.66
Decimo decimo decima.67
Undecimo decimo decima.68
Duodecimo decimo decima.69
Tertio decimo decimo decima.70
Quarto decimo decimo decima.71
Quinto decimo decimo decima.72
Sexto decimo decimo decima.73
Septimo decimo decimo decima.74
Octavo decimo decimo decima.75
Nono decimo decimo decima.76
Decimo decimo decimo decima.77
Undecimo decimo decimo decima.78
Duodecimo decimo decimo decima.79
Tertio decimo decimo decimo decima.80
Quarto decimo decimo decimo decima.81
Quinto decimo decimo decimo decima.82
Sexto decimo decimo decimo decima.83
Septimo decimo decimo decimo decima.84
Octavo decimo decimo decimo decima.85
Nono decimo decimo decimo decima.86
Decimo decimo decimo decimo decima.87
Undecimo decimo decimo decimo decima.88
Duodecimo decimo decimo decimo decima.89
Tertio decimo decimo decimo decimo decima.90
Quarto decimo decimo decimo decimo decima.

46
Decima.

47
Undecima.

48
Duodecima.

49
Tertiadecima.

cipi, ac non potius emolumenti gratia, & propter iam communicatos, & propter iam paratos honores. Quid? quod ipsi Ecclesiae Praefules, & qui in ea amplum aliquem dignitatis obtinent gradum, nostros iam sibi dignitate pares, & quasi de honore certates haud aequis oculis intruebuntur. Neque enim magna vacat inuidia, habere iam amulos atque pares, quos modò subiectos atque inferiores habebas. Declarat id in viris amplissimis frequens vsus, qui cum priuatos homines, quamdiu in Religionis humilitate se continent, eximie diligunt, eorumque sint peramici familiae; postea cum & illi ad eosdem euehantur honores, ubi emolumenta se vicissim expungunt atque extrudunt, eos continuo deserunt, totaque amicitia repente in similitatem, beneuolentia in alienationem commutatur; vrin eorum quoque familiam vnde prodierint, eorum saepe causa irae similitateque redundat. Nec in postremis ea est habenda ratio, quod qui vocantur ad honores, cum saepe in his familijs alios habeant, quibus praeter ceteros sint amici; alios, quibus haud ita beneuoli, necesse est ut honoris potestatem adepti, faueant illis, his aduersentur. Quorum vtrique suos item amicos habent, quos suos ad partes adiungant; & hi vicissim alios, qui sibi pariter adhaereant & adiungantur. Quod nihil est aliud, nisi perniciosas fouere factiones, alere in Religionis dissidia, societatem sanctam dirimere, & corpus omne discerpere atque distrahere. Ut merito interdum à summis Pontificibus cautum videas, ne Religiosorum Ordinum Protectores ipsi praepo- nantur Ordinibus, vnde ipsi prodierint; sed eum quisque Ordinem ac caeterum protegat, qui eum nihil attingat, & in quo nulla possit esse gratiae irae suspicio, sed eadem omnes aequitate contineat, utpax sit membris, & non sint in corpore schismata. Adde, quod isti, qui ad amplissimos Ecclesiae honores & praefecturas ascendunt, saepe Religionis economiam, & eorum qui praesunt administrationi plurimum obsunt. Nam cum eorum qui parent, saepe causas partesque suscipiant, si quod rogantur & rogant importunis precibus impetrant, audaces eos qui parent, in eos qui praesunt, reddunt; obedientiam infirmant atque debilitant; & ex eodem grege complures vnus lacessunt exemplo, ne suos Praepositos vereantur ac timeant, sed excusso disciplinae iugo audacter ad se confugiant: ut quod detrectant, abijciant, quod concupiscunt, exorent. Sin autem repul- sam forte tulerint, nec quod rogarint, extorserint (Praepositi enim, qui res propius attingunt, acrius plerumque vident quid è re diuina sit potius, & iustam habent denegandi causam) tum isti veluti se contemptos putent, grauius offenduntur, iras suscipiunt implacabiles; & si qua in re incommodare aduersariique toti Religioni possunt, oblata occasione non parcent. Denique cum ita comparatum sit, ut optimus quisque Religiosae vitae cultor sanctae humilitatis latebras amet: ut quisque minimè esset virtutis amans, atque ad eam ad res pie ac prudenter gerendas idoneus, ita ambiret maximè lucem, & speciosa munera, per quae gradum libi faceret ad honores, & tandem iuratae obedientiae iugum excuteret. Quae ex re non Societas modò, quae suam libertatem sim-

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

plicitatemque tueri non posset; sed vniuersa Ecclesia, quae ministros rebus agendis, & honoribus administrandis parum idoneos haberet, detrimentum haud dubie magnum acciperet. Haec aliaeque rationes B. Ignatij menti obuersabantur, quamobrem Ecclesiae honores quamquam per se bonos, hominum tamen vitio, qui suis emolumentis metiuntur omnia, minus querendos; praecipue tamen in Societate, & ut noxae omnis amputaretur occasio, & propter peculiare institutum eius genus, existimaret veluti materiam periculorum, segetemque superbiae, ac totius Ordinis perniciem, totis viribus declinandos. Quod illud etiam indicat, maximè meo iudicio, atque haud scio, an omnium grauissimum argumentum: quod viri sancti, & omnium iam virtutum absolute perfecti, in quibus haud ira multum periclitatur humilitas, oblatas infulas, togamque purpuream non modò obfirmatis animis iudicijque recusant, sed ne offerantur, aut per vim obrudantur, in longinquos saepe recessus & occultissimas latebras sese abdunt, non tam de honoribus cogitantes, quam quemadmodum venientem iram effugere queant, ut de se ipse Nazianzenus fatetur. Nec quemquam ex eis sanè reperias, si praeteritos euoluas annales, & ab vltima antiquitate memoriam repleas, qui delatos honores ac magistratus, nisi illustris aliqua diuinae voluntatis significatio facta sit, aut sua voluntate admiserit, aut non strenuè constanterque repulerit. Longum esset Sanctorum fugas enumerare, & nimium aberraret oratio, si id susceperem: sed plena est omnis antiquitas, plena litterarum monumenta, cuique prompta. Quod si Sanctorum omnium iudicio atque sententia non tam ambiendus in Ecclesia Dei, quam fugiendus est honos; quāto magis in his sanctitatis Ordinibus, qui singularè humilitatis disciplinam continent, & ubi prauis ac propinquis exemplis magis coniuncta, quam dispersa multitudo se inficit; danda est opera, ut omnis gloriae cupiditas, omnis honorum relegetur ambitio: Libet hoc loco illud Patriarcharum par, geminum Ecclesiae lumen, nostrae testes profertre sententiae, Dominicum & Franciscum. Quorum vterque cum apud Ostiensem Cardinalem versaretur in Vrbe, disertis verbis quid de admittendis in suas familias sentiret honoribus, declarauit. Nam cum Antistes ille studio religionis incensus suam deploraret aetatem, quae tales ferret & educaret Episcopos, elatos, vanos, & quae sua sunt, non quae Iesu Christi sunt, quærentes; desideraretque nascentis illius Ecclesiae primordia, in qua Pastores animarum nullis inflari diuitijs, nullo fastu tumidi gregem Domini singulari modestia & caritate regebant; subiit animum prisca Ecclesiae mores posse facile reuocari, si ex nouis Domini Francisci que familijs deligerentur Antistites, qui paupertatis in studijs & humilitatis educti, aut prisca illa Apostolorum tempora toti terrarum orbi referrent, aut meliores certe euaderent suae tempestatis Episcopis. Placuit igitur ex vtroque quid in te proposita sentiret, exquirere. Verum hic sancto quodam ex humilitate certamine inter egregios Patriarchas exorto, vter altero prior pio Praefuli responderet; post multa Franciscus, qui primas sibi

50
Quarta-
decima
causa.

In Apolo-
getico.

51
Quid SS.
Dominicus
& Franci-
scus de ad-
mittendis
honoribus
senferini.

M de-

depoposcerat humilitatis, obediētiæ primas Dominico detulit. Qua vir sanctus impulsus, sententiā suā paucissimis indicauit, & conuersus ad Præfulē: Satis, inquit, Præfulē nplissime, honesto excelsoq; loco Prædicator Ordo versatur, si dignitatē suā agnoscat. Nam ego quidē, quātum in me erit, nunquam profusus assentiar, vt mei Ordinis Fratres ad altiorem conscendant honorem. Deinde Franciscus magno quodam excitatus ardore, per paucis & ipse suam in hunc modum sententiā dixit: Mei Fratres, Antistes optime, Minores idcirco vocatur, ne optare vnquā audeant se esse maiores, sed ipsa nominis appellatione commoniti, perpetua se in humilitate cōtineant, insistantq; vestigijs humilitatis Christi, quōd post hanc vitam ad Beatorū veros & æternos honores euehi queant. Et vos Antistites, si fructus in Ecclesia Dei, quales optatis, nostris ex Fratribus expectatis, nolite illos extollere, sed in ea, qua degunt, humilitate seruare: & cum senseritis eos studere gloriæ, & contra suā professionis propositū sublimes cathedras affectare, comprimite cupiditatem, ambitionē retundite, nec gloriæ stimulis indulgete. Quibus vtriusque præstantis Patriarchæ sententijs satis, opinor, declaratū est, quid de accipiendis in his familijs honoribus sentiendum sit. Quōd si corroboratis iam veritate familiarijs, nec ad eandē formam cōditis id curandū & prouidēdum est, quanto magis huic modō naturæ Societati, nec ad ceterarū institutæ formā, sed præcipuo quodam sacramēto in speciosis muneribus atq; functionibus Romano obligatē Pontifici? Nam & nouitas ad ferendam tantam vim onerū atque munerū satis roboris plerumq; non habet, & notitia Pontificis Maximi, cuius est egregia in Ecclesiam merita, insignemq; virtutem dignis cōdecorare præmijs, obuios semper habebit, quorum labores atque virtutē, ex hac sibi addicta cohorte, vel ipsis repugnantibus, cohonestet. Quid igitur ijs silentibus & annuētibus? aut quid vltro quærentibus aut perentibus: Omnino quod ferendum forsitan in alijs sit, & excusationē iustam habeat; id in hac prorsus familia, nisi omnem obstruat honoribus aditum, intolerabile videatur. Idcirco sanctissimis in ea legibus institutisq; cauetur, vt ad excidēdam stirpitus ambitionem, in solenni se quisq; professione vtorū, voto insuper alio Deo obliget, ne vel domesticos, vel externos honores, non modō rectis studijs planoque cursū, sed ne transuersis quidē & obliquis itineribus aucupetur. Quōd si quē fortē talē in Societate deprehenderit, & odore vllō suspicionis olfecerit, statim prodatur, Præpositūque denunciet: proditusque, si manifesto crimine teneatur, perpetua mulctetur ignominia, omnisq; suffragi iure penitus spoliatur. Delatos autē & imperatos honores, nisi diserti præcepti vis adigar, & Pōtiffex ipse cōpellat, eadē voti religione recuset. Quāquā veri germaniq; filij Societatis Iesu, non tam metu capitalis fraudis, quā studio imitandi Christi Iesu, & amore virtutis honores fugitant. Et quisquis in accipiendis, aut non accipiendis honoribus studiosē disquirat, quousq; progredi reluctādo debeat, ne mortem criminis, aut gehennam incurrat, adulterinus, non verus filius agnoscitur, qui agatur à Deo, spiritūque proficiat.

52
Propria
causa cur
Societati
vitandis ho-
neret.

Referamus nos ad historiam, & extremam li-
quamus Italiam, Germaniamq; proximam pene-
tremus. Erant Bobadilla Cantabrigiæ; in eunte anno
Coloniz magno cum illius Ecclesiæ bono. Sed
diu hic Bobadilla, Catholicis quamuis enixē reti-
nentibus non confedit, vtiliorem se Colonien-
sibus arbitratus fore, si cū Apostolico simul Nun-
cio Cæsaris curiam sequeretur. Erat quippe Ro-
manorū Regi percarus, & Cæsaris amicis amicis:
nobilitatemq; sibi curiæ, cuius magnam partem
confessionibus operam dabat, adiunxerat. Litte-
ræ abeunti sunt datæ, vt Colonienfis Ecclesiæ no-
mine Cæsaris Maiestatē, eiusque concilium allo-
queretur. Id ille valdē ex animo & cumulatē fe-
cit: nec presentem apud Cæsarem modō, sed ab-
sentem apud Pontificem quoque patriōnū se per
litteras præbuit. Cuius patrocinium & Pontifici
ipsū pergratū visum est, & eius vicissim litteris, vt
de Germania bene mereri pergeret, collaudarū.
Spiram ergo se contulit, deinde Ratisbonam ad
indictam in ea vrbe conuentum: vbi Catholicis
pariter ac Protestantibus priuatis studuit pro de-
se colloquijs. Quāquā autem conuentū hunc,
Oecumenico iam inchoato Concilio, Catholici
Principes non ferebant; eum tamen Cæsar, qui
Tridentinū à Protestantibus reijci iam perpexer-
at, ne qua in parte conciliandæ paci orioque pu-
blico defuisse videretur, haberi permisit: ita ta-
men, vt acta singula ad Oecumenicū demū essent
referenda Concilium, & vniuersæ Ecclesiæ Syno-
do Synodus priuata subesset. Bobadilla verō præ-
ter alia piæ ac salutariter gesta, librum, quem de
Christiana cōficientia conscripserat, exponendū
certis diebus pro cōcione suscepit, idque Latinē,
maxima Procerū Antistitumq; corona, varijs in-
termissa nationibus, Germanis, Gallis, Italis, &
Hispanis. Deinde sequenda mox Cæsaris castra
fuerūt, & ad exiguum tempus Ratisbona relicta,
in milites curę verrendæ. De creuerat in Ratisbo-
neni conuentu Carolus Imperator ferreum os
Protestantiū, quod nec ipsa poterat Maiestatis Im-
perij, nec sancta Synodus sua auctoritate frange-
re, pertinaci ferro subigere, & quos clemētia non
flexerat, animaduersionis seueritate domare. Ac-
cuebat Cæsaris animos præstans studiū Romani
Pontificis, qui ad opprimendas illas pestes nullis
neq; sumptibus, neque vigilijs parcendum ratus,
fortissimo cum exercitu Ducem Octauium & A-
lexandrū Cardinālē Farnesios, illum copiarū du-
ctorem, hunc Apostolicū Legatum ad eum misera-
rat. Inchoatoque bello, dum nauiter ferro miles,
Bobadilla votis, & roborando milite suas etiam
egregiē partes implebat. Omnino erat eius sine
cessatione contentio, copijs iam vtriusq; coniun-
ctis, Cæsaris & Pontificis. Aderat sedulo morbo
affectis, siue vt animos Sacramētis, siue vt corpo-
ra quacunque posset ope, leuaret. Nempe illum
Cardinalis Farnesius Italarū nofocomio præfe-
cerat, quō crebrō inferebantur ex pugna faucij.
Res quippe gerebatur ardentē, & tormentorum
vis innumera, densusq; telorum imber sternebat
passim corpora, & inutilia reddebat. Ergo quoti-
dianis prælijs curæ Patris intendebantur, & noui
conflictus feques erant noui laboris. Non poterat
animi robori par esse corporis: tentari & ipse cæ-
ptus est morbis, & ex laboribus haurire vulnera,
quz

53
Rei Germa-
nica.

54
Bobadilla
abit Colo-
nia ad Ra-
tisbonen-
conuentum.

55
Dein sequi-
tur castra
Cæsari.

56
Præst nefe-
corio mii-
tari Italo-
rum strenu-
esiam agre-
tum ipse.

quæ manus non imponebat hostilis. quanquã ne ab hac quidem semper intactus immunisq; fuit. Capiti aliquando inflictũ est vulnus, & nisi plage impetum petasi crassitudo retunderet, haud dubie lethale. Patri Dei prouidentia pestilentie vulnere faucibus breui conualuit. Admiratione porro non caruit, quod æger & imbecillus, cum vix hæretet vestigio, & succiderent genua, nihil prope modum de laboris contentione detraxit, ne quid debilitatis ac faucibus de expectata caritate detraheret. Accedebat nocturnæ quietis asperitas, quã non in molli culcitra lectuloque, nec in leui dolatoq; robore, ac ne veste quidem detracta, sed in ipsa soli duritie cũ diurno amictu carpebat. Quid enim ei iam difficile & arduum esset, cuius præcordia caritas occuparat? Porro cum integris ac valentibus, longum esset dicere, quam ardens in cohortandis, quam lenis in admonendis, quam assiduus in audiendis expandisq; ritè fuerit. E castis cum Ratisbonam se referret, partam tolerantis palman noua quedam illustrauit occasio. Iter ingresso repente grassatores occurrunt, hominem spoliant, & acerbis plagis afficiunt: inhumanis forsitan tractaturi, nisi tribus Italis apparentibus, dum ad eos se conuertunt, ille nudus cum solo au fugisset indusio. Fucrat in animo Ferdinando Bobadillam destinare Tridentum, sed castrensis necessitas ac solitudo militum prohibuit: nec ipse forsitan Bobadilla tam insignibus patientiæ meritis, & tot vndique conglobatis occasionibus abundasset. Tolerantiæ porro laudem egregia cumulauit humilitas, cum, vt supra signitcaui, oblatam ab eodem Rege Pontificis Cathedram non accepit: testatus se à Deo, non ad honorem & amplitudinem, sed ad paupertatis humilitatē, obsecramque potius vitam fuisse vocatum.

57
Spoliatur,
& vulneratur à In-
tronicis.

58
Recusat E-
piscopatum.

59
Mori Liber-
tari.

Sed dum & armorũ terrore Cæsar, & Oecumenici conuocatione Concilij Pontifex religionem autitam ab hæreticorũ furore defendunt; cum his quoq; Deus quasi quadam cõspiratione consensiens, portentum illud orbis terrarum, seminatore malorum omnium, & huius temporis Antichristum de medio sustulit. Piget internum hoc monstrum suo nomine nominare. Ille, inquam, Catholica religionis transfuga, desertorq; cœnobij, instaurator hæresum omnium, illud Dei & hominum odium, duo detrigesimo suæ defectionis anno, cum laute & splendide cœnatus esset, facetijsque de more iussit; ea ipsa nocte repentino morbo correptus iugulatusque, sceleratissimam animam vomuit, gratissimã Saranã hostiam, qui se talibus oblectat ecclis, vnde eius saturaretur ingluuies. Poterat ad huius nunciij famam, tanto velut onere releuata Catholica respirare religio, poterant boni omnes & orthodoxi diem festum agere, si is funditus perisset. Sed reliquit regulus virulentus viperinã in orbe terræ progeniem ingenti rei Catholicæ labe, & viuit adhuc in semine haud minus exitialis humano generi sublatus è viujs, quam fuerat inter viuos. Vbi enim iam non extant eius inmanium scelerum impressa vestigia? Aras euerfas, disturbata cœnobis, sacra omnia polluta, suprêmã deniq; vastitatē in amplissimis ab eo relictam Europæ regnis atque prouincijs, ingenti nostro cum dolore perspicimus. Quo nostris hominibus elaborandum est magis, vt omnē

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

huius furie sementē comparãdis excellentissimæ sanctitatis doctrinæq; præsidijs, quantum in ipsis est, enecet & extinguat: omninoq; sibi persuadeat cũ refractarijs hominibus, & Catholicis nominis inimicis sempiternũ bellum sibi esse susceptum.

In Hispanijs inchoatum superiore anno Gandiense Collegiũ Ducis benignitas augebat, & suis omnibus explebat numeris. Additi Ouiedo & alij, quos huc misso: supra memorauimus, Socij quatuor, Franciscus Onofrius Gallus, Ambrosius Belga, Albertus Caballinus Italus, & Petrus Canalis item Gallus; quem Dux numerũ augere ad duodecim minimum academicos cogitabat. Faber autem, cum hac ad Urbem iter haberet, per salutato Duce in ædificij fundamenta, quæ tum ponebantur, primum lapidem rite iecit. Scholæ deinde apertæ, & Philolophia tradi cœpta ab eo, quem primũ nominauit, Francisco, antegressis in aula Ducis ad ingenij specimẽ atque doctrinæ, de eadem disciplina, diuinaq; scientia disputationibus eruditus, & postremò etiam oratione Latina, quæ Dux omnia cum erudito item nobiliq; conuentu cohonestauit, & verbis amplissimis commendauit. Vnde autē hæc docendi consuetudo, quæ primis annis nulla memoratur, extiterit facile intelligitur, si scholarũ ortũ, quantum ex vetere memoria collegimus, repetamus. Tenendum est autem inter Collegia Societatis, & Professorum domos indieatũ initio discrimen: quòd in domibus plerumq; degunt, qui sine disciplinis imposito proximorũ vtilitatibus toti seruiunt, & liberali hominũ misericordia, nullis redditis sustentantur. Nullas enim non modo priuatas, sed ne communes quidem fortunas stabiles fundatq; vel habet, vel habere domus illæ possunt; ac ne Collegiorũ quidem iuuani subsidijs. Hoc enim seuerè interdictũ voluit B. Pater, vt prius necesse erat. Nam cum veller perfectissimũ illud Euangelicæ paupertatis genus in Professis vigere; si licuisset, quemadmodũ ab cæteris fidelibus eleëmofinæ conquiruntur, ita eas ab Collegijs accipere; iam hæc vel fuissent, vel videri poterant, non minus certæ, quam fundorũ prouentus. In Collegijs autem varia litterarũ eruditione iuuenes nondum publicis aut solennibus deuincti votis, quamuis verè ac propriè Religiosi sint, excoluntur. Quorũ accurate disciplinæ ne quid inferat moræ quotidiana mendicitas pastus, sapienti consilio constitutum est, vt annuis ea fructibus ac prouentibus gaudeant. Sunt igitur in Societate Collegia suis alendis excogitata discipulis, non ijs, qui disciplina percepta, coopratique certum in gradum proximis toti vacant. Atque initio quidem in illa Sociorum paucitate, ea, quam dixi, doctrina publicis ex Academijs Gymnasijque petebatur; domi autem dumtaxat erant litterarum exercitationes, quòd & inhererent audita tenacijs, & postea publicis in Gymnasijs specimen præberetur illustrius, tum eeleris & præstantis ingenij, tum exquisitæ & singularis industria. Interdumque ad domesticas altercationes disputati onelque externi quoque condiscipuli, quod postea Constitutionibus confirmatum est, Dominicis quibusque ferijs inuitabantur, vt per eam occasionem, viam sibi domestici ad instillandum eis aliquid de suo spiritu virtuteque

60
Res Hispanica.

61
In Collegio Gandiensi primum docere Societas caput.

62
Vnde in Societate docendi origo.

63
Discrimen domorum, & Collegiorum.

M 2 mi-

munirent. Postea Societate crescente, cum & priuatis assiduisque exercitationibus, & ingeniorum, quæ plurimo cum delectu admittebantur, celeritate complures in disciplinis quotidie præstantes euaderent, ut iam tradere alijs, & communicare cum suis, quæ ipsi ab exteris acceperant, pari propemodum cum laude possent: accederentque subinde insigni doctrina viri, omnique eruditione perfecti, qui suam continuò possent in erudienda iuuentute operam Societati nauare, visum est eius etiam modis Collegia instituire, in quibus & domestici præceptores traderent disciplinas, & eas cum externis quoque communicarent. Et sanè incredibilis fecunditas fructus satis est argumenti id inuentum celestis fuisse consilij. Scholarum quippe beneficio, quæ gratis cuique patent, præstantissima multorum ingenia, quæ rei familiaris angustijs, sordidus perirent in artibus, è tehebris quotidie emicant, & sese efferunt, ingenti sæpè reipublicæ commodo, magna sui nominis gloria. Id autem quanti tantum apud Deum est, tantam ubique vim pauperum sine mercede docere, hæc neglecta iaceant, quæ nata in sordibus iacerent ingenia? Quòd si misericordiæ putatur eximia pascere famelicos, aut subministrare nudis vnde se tegant; quantæ misericordiæ fuerit, non modò ingeniorum famem exalarare doctrinis & incertis, erroreque detractò, mentem scientiæ cultu bonisque artibus exornare: verum etiam tradere ea, quibus hæc insuper in egeno corpore cõsequaris, & huic amplas diuitias atque fortunas, ex animi diuitijs ac bonis pares? Nam quid ego de pietate dicam, moribusque Christianis, qui inter docendum teneris mentibus instillantur: ut vel hoc nomine, si non alio, scholas habere nos iuuet, ut ad virtutis decus pietatisque, permulti sola doctrinæ trahantur illecebra. Quibus verò copiosa est domires, & ad alendos magistros abunde suppetit; quia tamen tanti interest cui quis tradatur in disciplinam; præbent hæc scholæ magnum conscientiæ lenamentum, cum missis ad eas liberis suis acquiescunt, satisque factum officio putant. Ipsa deinde scientia fructuosior & ad humanas res, & ad diuinas existit, quòd recta ferè (ut sæpè discentes monentur) mente percipitur; & ex fonte timoris Domini, vnde ratio postulat, hauritur. Porro si cimitatum ac rerum publicarum status, si Clerum omnem Catholici gregis, si Religiosorum Ordinum septa perietes, si cuncta denique animo ac ratione perlustras; quàm multos ubique reperias harum scholarum alumnos, & huius vestigia discipline? Quos enim pueros infirmis erudimus ætatibus, ij postea veluti perexigua quedam semina in egregias educiti plantas, suis fructibus implent omnia: ij suos vicissim liberos piè ac prudenter instituant, ut Deum nomen reformident, & eius præceptis obtemperent: ij sæpè dominantur in ciuitatibus, & rempublicam tenent; ij pijs moribus, & reconditis litteris auctoritate iam parta, in omnibus fermè cõtibus primas obtinent. Si Clerum spectes, ad hos præcipui Ecclesiæ, præsertim vbi cetera genus illustrat, deferuntur honores: ex his animarum prodeunt ubique Pastores: ex his Pontificum & Antistitum egregij consultores & administri leguntur; ex his

64
Vtilitas publica & Societatis gymnasij.

65
Prima utilitas.

66
Secunda utilitas.

67
Tertia utilitas.

68
Quarta utilitas.

69
Quinta utilitas.

denique inter ipsos frequenter Antistites ac Præfules, viri lectissimi cooptantur. hodieque multos iam cernimus in toga splendere purpurea cum Senatoribus orbis terræ, quos non multis annis antè priuatos, & auditorum è numero nostris in exedris cernebamus. Si verò cõnobiorum claustra penetras, quàm multos in ijs ex eadem scholarum disciplina reperias? Nam ut omittam Societatem hanc nostram, quam non inficior his se plerumque alere ac propagare subsidijs; quis non videat ex tanta iuuentutis copia, quanta in omnem locum nostris redundat ex scholis, ceterorum quoque Ordinum claustra ceterisque compleri. Non enim omnes ad vnã familiam vocat Deus, neque ad eam facti sunt omnes: sed qui cunctos fabricatus est Ordines, & singulari prouidentia cunctis prospicit, is alios ad alium vocat, & alijs alias habilitates animi & dona distribuit: vnde ad alium alios procreatos & institutos intelligas. Quod cum Patres illi, qui discipulorum apud nos animos tractant, & pietatem promouent, animaduertant, student & ipsi inditos à Deo nutus alere, prudenterque ad cuiusque naturam ac propensionem institutionem suam accommodare. Itaque scholarum nostrarum bono gaudent Ordines vniuersi, nec exigua nobis laborum videtur merces, cum varias in familiis adolescentes se nostri contulerint. Nec mirum si ex celeberrimis alioqui Academijs & Gymnasijs florētissimis non perinde multa ad eas, ut è Religiosis deriuetur vberitas. Illa quippe litterarum potissimum eruditionem in auditoribus spectant suis, eoque se putant satis muneri suo fecisse: hæc in suis cum pietatem in primis, morumque probitatem, tum interiores etiam litteras exquisitamque doctrinam: cuius vtriusque rei coniunctio ea demum est, quæ, etsi id non agas, ad Dei regnum teneras adolescentium mentes effingit. Resque vitæ perfectioris, si verum querimus, magna ex parte ad adolescentulos & iuuenes redijt, partim quia robustior ætas institutum iam vitæ cursum ægrè deserit, alioque detorquet; partim quia in robustas item mentes, & humi defixas haud ita diuina vis influit, ut in teneras atque molles, quæque non ita hærent in luto rerum humanarum. Omnino tenera flectuntur ac mollia; anno-sa & inueterata non item: ut non mirer, si instituentæ apud omnes gentes atque respublicas adolescentiæ tanta ubique sit cura, tamque multa à sapientibus ac Philosophis ea de re præcepta tradantur. In quam sententiam multa sanè dilectè copioseque Ribadeneira noster: ut & singularem eius muneris vtilitatè, & consentaneam rem esse doceat Societati nostræ, teneræ rudi que ætati primas quoque litteras tradere.

Hæc igitur causæ fecere cur moliente Francisco Borgia Duce Gandiæ Collegium, in quo ex Maurico genere innocentes ætates religione sincera imbuerentur vnã cum litteris, eorum institutionem publicamque aliorum doctrinam Societas, uti supra comme morau, susciperet, non leui ob hoc quoque tam publicè salutare institutù Francisci Borgiæ merito, ut eius inuitatu primùm in Europa ludù litterarù Societas aperiret. Quie dus inter hæc magnis animo incitabatur ardoribus. Tanti Societate faciebat, ut quoniam indignum rebatur

70
Sexta utilitas.

71
Curæ Ordinarij Gandiæ.

rebat se, qui per vota solennia in eius corpus cooptaretur; votum ediderit eidem in ianitoris aut coqui, aut alio famulari ministerio seruiendi, præclare se cum actum iri cum gaudio cogitans, si qua re inferuire ei liceret. Et admirans laudansq; erga hunc cõtum Dei clementiam, in rebus, quæ ad eam pertinerent, profitebatur singularem se opem summæ eius Maiestatis sentire, quam non item experiretur in alijs. Quo autem ipse vehementius caritatis igne succendebatur, hoc ad alios inflammandos & diligentius elaborabat & fortius. Ad studium sanctæ contemplationis ex Ignatij præceptis plurimisque exercebat: tantusque erat hominum ardor, vt vno eodemque tempore, vnus ipse quatuordecim exercebat, & nemine ferente moras, aut in eo quemquam sibi præferri, sæpè esset de loco & principatu contentio. ceteri Socij certatim tali Rectoris exemplo ante oculos constituto animorum etiam commodis inhiabant: & quo acrius persuaderent dicendo, vita in primis moribusque docebant. Erat admirationi singularis eorum frugalitas, frequensque ieiunium, vt qui pane dumtaxat arido, olei stilla saleque consperso famem suam mitigarent. Practione, diuinaq; contemplationis vsu omnium in se oculos conuertebant: qui quo liberiùs vberiusque Dei spiritum haurirent, hominum vitata frequentia interdum se in memora sidualque abdebant, ac tipes asperas, & ardua iuga perebant: sapius tamen in publico valetudinario solandis ægrotis, riteque expiandis operam dabant. pueros catechisi, concione populum instituebant; nihil denique ex stans laboribus ac muneribus missum faciebant. Miro autem Valentia ex ijs, quos ad perfectam vitam informabat, aliquot Duci per litteras, vnde suum posset amplificare Collegium, identidem offerebat. cui item per litteras Dux, Modò ne cesses, inquit, Gandiæ quidem nunquam eis quos miseris locus deerit. Qui porro decesset, cum vir ille liberalissimi in pietatem pectoris nequaquam domestico contentus Collegio, de aliorum alibi cogitaret inijs? Ac Compluti quidem certum nostrorum numerum suis impensis alere ac reditibus cepit, & ad Toleranum Archiepiscopum Ioannem Silicæum litteras dedit, vt quam ad bene merendum suis semper de liberis propensionem voluntatemque præ se tulisset, eam in sustentandis nostrorum Compluti labores operasque conuertet. Ad Cæsaraugustanum item Archiepiscopum auunculum suum Ferdinandum Aragonum, & ad Aragoniæ Proregem virosque primarios misit, vt lectum aliquid Cæsaraugusta nostris hominibus inchoarent: quos vt facilius magis, quam sermonibus incitaret, fortunans in eam rem aliquas, & domicilium, quod illic habebat, primus obtulit. De alio item ponendo Hispani Collegio eum matertera (ea Medina Sidonia Comitis vxor erat) & cum vxore Marchionis de Plego consilium suum communicauit: statueratque ex sua præceptoris fructibus, quæ propter Hispaniam sita erat, decerpere aliquid in alimenta nostrorum. Equum quippe dicebat esse, vt vbiunque Dei liberalitate bonorum aliquid accepisset, inde suam Deo decimam in hac Societate perfolueret. Nempè egregia pietas Societati

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

eum arde coniuñxerat: & ea crescebat in dies: tantoque habuit à funebri illo Imperatricis elata spectaculo continenter progressus, vt vir grauissimus, idemque doctissimus Michaël Turrianus, cum ex Vrbe in Hispaniam hoc ipso anno reuertisset, Ducemque consalutasset, vehementer sit eius & altissimam humilitatem atque modestiam, & eximium candorem pectoris admiratus. Hic est Michaël Turrianus, quem pupillam oculi sui aliquando vocauit Ignatius. tanti faciebat hominis sapientiam, vique eò candidissimum ingenium & mores optimos diligebat. Complutensis erat Doctor è Maiore Collegio, inque causa eius Academia grauissima Procurator lectus, & missus in Urbem, B. Patris congressu aliquamdiu, nequa ex illius veteribus per Hispaniam calumnijs labe sibi aspergeretur, abstinuit. Sed vbi primùm Nicodemi ritu clanculùm virum Dei conuenit, vix dena is verba protulerat, cum ei penitus Doctor sese permisit. Ad exercitationes spiritus, ipso instituyente Ignatio, secedit in villam: vbi cum ad deliberatione de genere vitæ legendo venisset, noluit quidquam per sese transigere, id solum figit, sibi id vnum sequendum, quod videretur Ignatio. Qui cum super ea re hostia sacrosancta ter oblata, videri sibi optimum referret, vt lucris animarum Societatiq; se dederet, acrationes præterea consilij huius vellet adiungere, vetuit Doctor verbum addere. Nam si rationibus, inquit, finienda res esset, fortasse mihi non deessent, quibus dilucrem tuas: sed mihi abunde est ita tibi videri. Hæc anno secundo super quadragesimum gesta. Ex quo tempore animo se tanquam vnum de Societate gerens, addito eius in eundem voto, iussus est à B. Patre diserte tantisper ingressum, dum Academiæ causa confecta, reuersus Complutum rerum ab se gestarum rationem redderet. Huius rei gratia hoc anno per autumnum ex Vrbe secedens, accepit multa ab Ignatio in mandatis: interq; cetera, vt Gandiam ad salutandum Ducem accederet: quo scilicet muro de rebus diuinis affatu, tantorum virorum pietas confirmaretur magis & incalcesceret. Igitur Gandiam vt venit, continuo Ducem adiit, spectator eius futurus virtutis, cuius iã fuerat auditor, hominẽ religiosum, non Ducem reperit. adeo se Franciscus in studia veræ pietatis abdiderat: præsertim quod paucis antè mèlibus coniugè morte sublata, liberiam ab rebus humanis, deserat esse diuisus, vt solum quomodo placeret Deo, non quomodo vxori, suo in animo pertractaret. Ergo ad perfecte vitæ studium effusus habens curabat: & quoniam à fundamētis nouerat inchoandũ, hæc quo altius firmiusque locaret, se quens sibi velut gymnasium humilitatis extruxerat: in quo dum dies nocteque se continet, quotidianis exercitationibus, quibus se ad deponendũ fastum, & demittendos spiritus stimulabat, libellum sanè referit, Michaëlis sententia salutarem; quo etiam auctore in lucem editus, ab ijs, qui studiũ curriculumq; pietatis ingredi voluit, perutiliter etiam nũ iucundeque tractatur. Ignatij verò libellum, qui contemplandi præcepta virtutesq; cõplectitur, auide vniuersum exhaustit, & ad multos dies haud oscitanter adhibitum atque perlectum, ita suspexit; vt quo tutius degustaretur ab alijs, nec quemquam

M 3

73
Michaël
Turrianus
ad Societatem vocatus.

74
Borgia Duci virtus.

72
Borgia liberalitas in Societatem insignis.

75
Curat con-
firmationē
Pontificiam
libelli Exer-
citiuum:
& indul-
gentiā, ex-
ercentibus.

quam rei nouitas detereretur, contendendum à Pontifice Maximo existimaret, sua ut auctoritate iudicioque tam salutari suffragaretur opusculo. Itaque facta ab Ignatio potestate, id ipse supplices per internuncios ac litteras à Pontifice postulauit: eiusque postulationi Pontifex altero post anno adeo prolixè ac liberaliter annuit, ut in Apostolicis litteris, quibus has institutiones Ignatij suo patrocinio & auctoritate communit, non modò eas approbet atque collaudet (ut suo loco reddam) verum etiam singulos utriusque sexus hortetur, ut ipsi se excoli, & piè uti non dubitent. Ab eodemq; Dux Borgia impetrauit, ut quisquis ijs vteretur, & inter eas esset exercitationes vniuersæ vitæ peccata confessus, is pro Apostolica mansuetudine cunctis noxiis eximeretur. Cumulata eant iam boni Ducis, & vitæ communis officia, nec ad exhauriendam omnem laudem restabat aliud, nisi ut Christi consilia secutus ad perfectæ niteretur iustitiæ fastigium. Huc quippe illum cælestis Spiritus velut occultum itinerebus adigebat, & huc denique, eo duce, Dux ipse descendit, statuitque funditus humana deferere, quò ad diuina raperetur ardentius. Itaque eam ex omnibus disciplinam, quam sectaretur, arripuit, vnde & cælestem hauserat contemplandi rationem, & tot quotidie suis etiam ciuibus adiumenta petebat. Id Ignatio per Fabrum, cum Romam venit, significauit ipse silentio, Societatem se pollicitus initurum, cum primùm grauiora quædam explicasset in sua ditione negotia.

76
Statuit So-
cietati se
bradere.

77
Cura Beati
Ignatij ut
proficeretur
in litteris.

Valentia, Mironè duce Societas ingeniosis & eruditis est aucta tronibus. Faber autem cum hac transfret, eorum in litteris incitauit ardorem. nec minor erat de eorum in doctrina processu Ignatij sollicitudo: qui ne spiritus inter ardores, ut sepe fit, res tanta frigeret, Theologorum Philosophorumque theses, eorum verò, qui se litteris perpolirent Humanitatis, orationes & carmen ad se mittenda curabat. Substitit & hinc menses aliquot Araozius, & suis concionibus atque exemplis cum multis ad pietatem incendit, tum multorum ex animis suspiciones, quas obrectatorum improbitas grauibus etiam viris iniecerat, apertendis institutis nostris euellit. Quin ipsimet factæ religionis Inquiltores, peruestigatis rebus omnibus, accurateque perspectis, fauere Societatis cœperunt industria, cuius antea metuebant inuidiam. Quos cum Præful ipse Thomas Villanoua præclara sanctitate vir, tum alij complures, & litteris & nobilitate præcipui, in tuenda Societate secuti sunt. Verum dum hinc Araozius pulchram sementem facit, in curiam reuocatur à Fabrico, propediem ad Concilium Oecumenicum discessituro. Hic strenuus erat utriusque labor, nec huic dispar euentus. Nam quæ per Fabrum in curia priusquam discederet, Deus egerit, in ijs præsertim, qui columnæ videbantur in aula, ea Araozius cum ad Ignatium scribit, sanè prædicat admiranda. Nec dubitat quin, si cæteris ille sit ita perspectus, ut sibi, qui eo miser carere debeat, gratias acturi sint Deo, quibus tanti liceat frui Patris aspectu. Ait animam illam eius esse referentem misericordij, qui & Pater misericordiarum, & totius consolationis est Deus. Sancti viri abiturum, quoniam plurimæ nobilitatis in sacris erat

78
Araozij te-
stimonium
de Fabrico.

confessionibus auditor, plurimæ quoque subsecuta sunt lacrymæ. Abijt laboribus penè fractus, & Barcinonem versus, vbi & vires reficeret, properabat. Ipse verò Araozius perueherat in curia: tamen non rarò etiam ad finitimos excurrerat. Complutum inuisit, & in Collegio, quod Maius appellant, factis de Deo verbis eam admirationem assensionemq; commouit, ut insignes animorum commutationes inter collegas effecerit. Fuit qui Patre incio aspero sacco, & pede nudo panem ac stipem ciuium in oculis emendicare: cuius singulare factum propter eius auctoritatem nobilitatemq; multum valuit ad exemplum. Apparebat autem Compluti facies aliqua iam Collegij, cui præerat Villanoua. Socij autem piæ precatiois ac pietatis haud minùs, quam litterarum curis intenti, semper in id attentis animis excubabant, ut discipulis prodesse externis. Et quo commodior nostris esset suæ pietatis alendæ materies, Eleonora Mascarenia lectissima femina (cuius supra meminimus) instrumetum eis facelli domestici suppeditauit: in quo erat ara perelegans penicillo elaborata, Regina quondam Elisabethæ, deinde Philippi Principis ad Eleonoram dono translata. Quanquam autem huius matronæ benignitas nunquam non prompta & exposita cuique erat; adeo tamen extrema Sociorum erat egestas ac penè fames, ut panem sæpè desiderarent, nec alia re quàm coctis conitarent olusculis. Itaque partim paupertatis, partim laborum incommodis, cum primùm vires intendit ætas (quæ grauior est plerumque Compluti) plurimos morbo strauit. Quos, ne rerum necessarium desiderio planè deficerent, eiusdem Eleonoræ consilio impulsuq; Catacam vicinum oppidum, vbi parata erat apud Infantem habitationis opportunitas, Villanoua traduxit. Cuius eximia tum in imploranda piorum misericordia sollicitudo, tum in ministrando & consolando caritas, (erat enim egrotantibus minister & coquus,) morbi molestias non mediocriter mitigauit. Habebat autè sui laboris adiutores Araozius in hac prouincia minimè segnes: & præter Villanouam, eum, quem supra meminimus, Æmilianū B. Patris nostri nepotem, qui non exiguos capiebat ex suis concionibus fructus. Is dicendi vlu in optimum concionatorum numerum iam peruenerat: sed labores eius actiores, quam diuturni fuerunt. Nimiis enim contentionibus arteriam fregit, & sanguinem excreauit, ut Araozij iussu cessandum denique ei fuerit. nec multo post in flore ætatis, & summa omnium expectatione, singularique suorum Cantabrorum dolore excessit è vita. Sed benè cum illo actum, nec malè cum proximis, quibus suo patrocinio facilius apud æternum in celo Verbum, quàm hinc verbo & oratione consulere.

Araozius in curiam reuersus audiendis vniuersæ plurimorum vitæ peccatis, & pijs huiusmodi assiduo labore distinebatur officijs. Ad fuit Vicecancellario Aragonensi supremo eius vitæ die, plurima non morientis modò, verum etiam viuorum, qui lectum eius de Principibus circumstabant, vilitate, ut affirmarent deinde nonnulli, nihil se tam malle, quàm Patris in amplexu gremioque emori: ab alijsque euocari deinceps in

79
Egestas So-
cietatis Com-
plutensium.

80
Æmilianum
Loyola labo-
rum cõtra-
tionem arte-
riam rum-
pit: vnde
anno 1547
mortuus.

eorum de vita discessu summo cū studio cœptus sit. Occurrendum etiam fuit clerici cuiusdam amentia, qui de Societate vulgò habitus (nihil enim culta corporis se iungebatur à nostris) magna cum offensione Madriti concionem aduocabat. Et quoniam vestis ipsa paulò contemptior erat, existimabatur ceteris esse præpositus. Quoties pro suggestu verba faciebat, aliena loquebatur. & mirabantur homines concionem ei dari, cui simul ac fari cœpisset, desinere per sanos omnes liceret. Nempe exierat de potestate mentis, quod postmodum patet factum est, cum foras egressus pugnis obuium quemque malè mulcatur. Ergo Araozius sacrosancto Pentecostes die, quo complebatur omnis amplitudo basilicæ, postquam & crebris assensionibus, & multis admirationibus verba fecisset, eripuit omnibus hūc errorem, & sparsos temere de cœtu nostro sermones ruroresq; compressit, vt Angelum, non hominem locutum vulgò dicerent, nec tam illius cōsecutus amentia communis hominum hostis, quàm huius videretur perdidisse prudentia: cui ob hoc aliquid audere permittitur, vt Leo Pontifex ait, vt à fidelibus, Christi gloria maiore vincatur.

Epist. 36.

82
Araozius
ager summa
est cura
Principibus

Araozius autem dum labores laboribus cumulat, ipse quoque grauiore tentatus est morbo: in eundemque iterum ac tertio recidit, vt eius iam salus desperaretur à medicis. Curatus est Philippi iussu perdidiliciter ac peramanter, qui eam Antistiti Pompeiopolitano curam, & Gubernatori mandauit. Medici quatuor de nobilibus ei semper aderant, & tanquam destinati sedulique minister Nuncijs Poggij. Visitabatur à multis, & Dei verbum extorquebatur ab ægro. Vix febrium remisit ardor, vix dolor aliquid relaxauit, cum ad dicendum importunis precibus in ædem trahunt, tanta erat sitis diuini verbi, nec mirum si alieno homines non parebant, qui sibi ipsi parcere in animarum causis periculique non poterat. Ægrotabat ad mortem coniuç Comiris de Palamos, & ab ægroto agrotata poposcit opem. Surgit Araozius festinus è lecto, & imbecillo spreto corpore, ad emigrantem animam languidus artus trahit. Totis duabus noctibus ei affuit, somni & quietis oblitus, vt ad æterna quietis portum animam illam, quæ tertia demum luce migravit, animando & confirmado proueheret.

83
Eius agri
cura aliena
saluti.

84
Barcinone
conditum
orphano-
trophium.

Barcinone qui de nostris agebant, haud segnem operam in fouendis animis collocabant: & ad cetera benefacta illud adiunctum, quod puerorum orbitati ac solitudini parato Guiomare Gralle sumptibus domicilio consultum est, candido-que amictu puerorum turba distincta. Pia nobilitate matrona Fabrum ad animi sui curam adhibuerat, & ex præstantis magistri præceptis parem virtutis hauserat disciplinam, tota pietati ac rectè factis intenta. Faber autem ipse cum ex curia laboribus Romam pergeret, febribus ætuans ad dies aliquot Barcinone quieuit. Dumque ne hic quidem in confessionibus ac concionibus parcat sibi, sed honestæ quoque piget quietis & otij, cui satis exhibebat tertiana negotij, ferius conualescit, feriusque in Urbem intrat. Feruebant iam caloribus omnia infesto canicula signo. Nec probabat B. Pater eo articulo in Urbem ingressum. Sed cum adhibiti in consilium Patres contra cen-

serent, vimque eleuaret discriminis, vt his Ignatius, ita Faber vtrisque pio ac cæco quodam obtemperandi studio cessit. Roman, quò non ratò vel valentibus, mordente fidere, pestifer est accessus, imbecillus, ac propè eger accedit. Hic paucos intra dies morbidum corpus nouus æstus adoritur, noua morbi vis atripit, & interficit. Cecidit præcipuum Societatis columen, & cunctos Socios mærorum ingens inuasit. Ipse verò Beatus Pater Ignatius, quo putas animo carissimi sodalis occalum tulit? Si mortui bonum spectes, non nisi æquo, quem ex medijs laboribus in illam requiem excessisse sine dubitatione credebatur, sin autem suum, & Societatis commodum, non nisi egro: quoniam carebat eo, quem ex cunctis Socijs principem Christo genuerat: desiderabat singulare virtutis exemplum: requirebat hominem ad res gerendas nauum, diuinæ gloriæ percupidum, sitientissimum alienæ salutis. Multa de hoc heroe dispersè hæctenus diffusèque sunt dicta. Multa adhuc dicenda supererant: quæ tanquam Euangelici operarij exemplar, vt haberentur ad manum, proprio includere visum est & vulgare volumine. In præcipuis eius laudibus est conuersatio quædam petennis in celo, vsusque continuus cum augustissima Trinitate, Christo Domino, Deipara, Angelis, & hominibus sanctis; hoc insignior, quòd ex occupationibus tantis, totque peregrinationibus animarum causa susceptis, non ea laxamentum, sed pabulum & incrementa capiebat. Quin ipse profitebatur etiam in meditationis quiete, plus sibi iucunditatis, succique solidi affluere ex agendis cum Deo atque celestibus mortalium causis, quàm ex rerum consideratione altissimarum, si ab omni earum vel viuorum, vel mortuorum vtilitate se iungeret. Quid quid vnquam accideret, mente emicabat in calum, gratiasque agebat suo aliorumque nomine; seu veniam, aut opem pro re ac tempore precabatur. Vt cumque nouus animus tangeret motus, mira illum dexterrate assueuerat statim sustollere ad æterna, ad fidei normam dirigere, & in lucra conuerrere. Denique aduersus imbecillitates humanæ naturæ experimento comperit nequaquam dimicatione anxia digladiandum; sed remedium efficax, si animus sublimè habitaret: quò camis non aspirarent iacula, totamque mentem occuparent celestia, ne locus terrenis pareret. Ex hac cum summo bono coniunctione perpetua, familiaritateque celestium, itemque assiduo in ijs implorandis studio fiebat, vt semper sensu pietatis dulcissimo quasi exundans, facillimè omnium, ad quos accederet, pectora quoque completretur in tanta in eius dictis vis, tantus è conuictudine familiari quæstus pietatis, tanta, quòd minime agebat, exultatio eius atque celebritas. Nec minor abeunte ad superos veneratio est profecuta. Scripsit Gandia Romam Ouedus, personam apprimè sanctam, & Dei spiritu mirè præditam, Fabri post obitum confirmasse, indicatam sibi fuisse diuinitus admirabilem eius, qualis Sanctorum est, gloriam, ipsumque conspectum multa luce fulgentè Patrem; ex quo multa & præclara audiuerit de Christi Domini obedientia, deque gaudio, quo ipse quoque propter oppetitam mortem obedientiæ nomine in beatis

86

Fabri præ-
stantes vir-
tutes.

illis sedibus fruere, cum sanè donū illud obire ita mortis obediētiæ causa magnificaret. Gaudientes autem nuncio migrationis accepto publica gratulatione lætitiæque diem illum tanquam eius celebrasse natalem; & tanti viri patrocinio nixos mirificos in pietate fructus & progressiones deinceps expertos: & Collegij Socios illum sibi eo etiam titulo adscivisse patronum, quòd in fundamenta Collegij lapidem primum ipse misisset. Ouidius quidem singulis deinceps annis quibus Gandiæ fuit, candidum in Urbem cereum misit, rogans B. Patrem, ut ardentem tumulo Fabriuberet imponi, quòd sibi ille spirituale lumen à Patre luminum impetraret: idque esse significabat privati sui cultus testimonium, quoad, ut sperabat, communi & publico efficacius oraretur.

Ex Lusitania novem ad Indos rogante Rege missi sunt, quorum Franciscus Petrius, Alphonus Cyprianus, Franciscus Henricus, Nunnus Ribarius, Henricus Henricus sacerdotio præditi: alij suo tempore initiandi, Nicolaus Nunnus, Adamus Franciscus, Balthasar Nunnus, & Emmanuel Morales junior, qui mox rebus in ora Piscaria multis præclarè gestis ad extremū non tenuit in Societate constanti. Hi omnes in classe, quam Laurentius Petrius de Taورا duxit, tribus navibus ad vectorum adiumenta partiti, VI. Idus Aprilis Olisippone soluerunt. Simon autem impostam sibi regij filij prouinciam gerebat accurate: sexta quaque feria contentem de suis noxulis audiebat; & erat illi in moribus ac virtutibus magister & pater. Is non amplius decem natus annos, iudicio præcurrebat ætatem, ut altero tanto natu grandior videri posset. Erat læta messis in curia, & qui superioribus annis curiã ipsam propius inspexerat, is sine magna sua voluptate non poterat tam insignem commutationem animorum inter Proceres admirari. Id quod ille verbo Dei, diuinisque Sacramentis acceptum referendum putabat: quo velut ex fonte complura alia pietatis officia & benefacta prodibant. Conimbricensē Collegium constabat iam Sodalibus octoginta, & eorum quindecim cõniter cognoscendi ac remittendi peccata ius exercebant: nec deerant qui Dei verbo frequenter insisteret. Vnus Strada, ut erat fortis actor & vehemens, incendebat vniuersa: ut interdum prodeundum esset in publicum, cum densissimum auditorem magnitudo templi non caperet. dicendi ardore calebat frigidus auditor, seu dum è face vitiorum emergit ad frugem, seu dum è populari turba tranuolat ad cœnobia. Nec defuit Societati pars sua ex ijs, qui de populo sese in claustra tetrudebant. Aggregati sunt non pauci, & inter eos Gaspar Francisci Belga Berzeus, in Zelandia insula oppido Goeza natus. Is post prima pueritiæ rudimenta Louanium ad studia graviora profectus, inde per varios casus in Lusitaniam venit. Ita videlicet Deus, cuius admiranda consilia per occultos sæpenumerò fractus certissimum exitum habent, minimè sentientem ad Apostolicam gloriam euocabat. Cum enim Conimbricæ versaretur, Stradæ concionantis inductu Societati nomen dedit. Cuius viri virtus, sanctissimi que labores pro animarum salute

88
Ingréditur
Societatem
Gaspar Ber-
zeus Belga.

suscepti, suo reddendi sunt loco. Vt autem suum quisque munus cum laude tenebat, ita ne diuinæ quidem benignitatis desideratae sunt partes. Certis quippe Collegium veltigalibus intrinsecus ceptis cui & Arriaga quidam multicus bonum pecuniæ numerum in morte legauit: & geminum Rex cœnobium, Pontifice annuente, decreuit; alterum è Benedictina, cui à sancto Felice nomen est, alterum ex Augustiniana familia, quod appellant S. Ioannis de Longa valle. Nostri autem ne pluris cespites atque glebas, quam animas & res diuinas facerent, in eorum possessione profecti, spergere in arua pectorum diuini verbi semen, & repurgare animos Sacramentis instituerunt: ut Deo Monachi illi, coloni que passis manibus gratias agerent, quòd tales in manus potestatemque venissent. Pauci quippe qui supererant ex solitarijs illis Monachis, cum susceptæ vitæ ducibus pedagogicæ careret, vteritalibus exercitationibus expoliti ad normæ veteris disciplinæ mores suos fingere atque instaurare ceperunt.

Ad Stradam ut me referam, is post magni iunij saluberrimos quotidie diuersis in templis dicendi labores, ad sancti Iacobi in Compostellam peregrinationis nomine, nobilem simul plagam Durium inter ac Minium amnes suæ opibus linguæ ditaturus, ritè cum socio mittitur. Subsidium itineris obuia hominum misericordiz, tectum xenodochia pauperum suppeditarunt. Nec tamen à dicendo, vbi se facultas obtrulit, aut ab alijs instituti sui muneribus cessauit vnquam. Urbem, quæ Portus dicitur, ut peruenit, statim postero die, qui S. Michaëlis apparitioni sacer erat, patenti in area ad populum dixit, quòd pars maxima ciuium publica in supplicatione conuenerat. Probatus est populo viri ardor, adeoque aures omnium animosque retinuit, ut cum ter quaterue in die dicere instituisset, terna amplius hominum millia ad se audientium alliceret. Duos in ea vrbe retentus est menses ingenti vniuersorum, non populi modò, verum etiam Cœnobitarum Monachorumque bono, qui se novos animos induisse, & novos imperus confitebantur expertos ad progressionem spiritus accipietatis. Nec defuerunt, qui de suis domibus, complexuque parentum ad paupertatem crucemque cœnobij spontè confugerent. Ex ijs aliquot Societati dedere nomen, quorum Valsus Ferras adolescens in eadem ciuitate Canonicus, & Ecclesiæ bonis satis locuples, cum se Conimbricam silentio proriperet, patetres, qui in eo spes suas iam collocauerat, ut filij sensere fugam, mittunt illicò, qui filium præcurrentem cõsecuti, reducant. In reditu cum ante fores hospitalis pauperum domus, vbi Patres diuersabantur, iter haberet, in eorum hospitium euolans, negauit se, ut ad suos pergeret, vestigium esse moturum. Nec aliter fecit ac dixit. Nam & parentis auctoritatem, qui cum primarijs viris dissuadendi gratia eò venerat, parumpendit: obijcientemque quartum de parentum honore præceptum, ille vicissim commemoratione primi, quo Deum iubemur super omnia diligere, confutauit; & maternas fraternalque blanditias, stultasque lacrymas, & omnium insidiosum propinquitatis amorem, non tam ingenita nobilitate reiecit, quam pia crudelitate contempnit.

Quin

89
Cortia ve.
Sigalla Ci.
Conimbricensij
Collegio at-
tributa.

90
Strada pe-
reginationi
euangeliz-
andi: inq.
vrbe Porti
singularem
partem vni-
uersi.

91
Constantia
Valsi Ferr-
as adoles-
centis in So-
cietate se-
cunda.

Quin etiam serico detracto vestitu, quem poposcerant, & ipsis quoque calceamentis, quæ non poposcerant, procul abiectis, famuli vestem induit, vt cum famulari imitaretur amictu, qui cum fordibus scrutisq; mendici splendida quondam vestimenta mutarat. Magni proripus animorum motus in ea vrbe Strada faces subijciente sunt facti. Quidam vitam in paupertate traducere; alij vastis in eremis sese condere. Nonnulli etiam inglorij ignobilesq; peregrinari longo tempore decreuerunt. Vis porro confitentium tanta fuit, vt, cum tertius in auxilium accitus aduenisset è Collegio Conimbricensi sacerdos (nam alter comes erat Strada) quartusq; ex eadem ciuitate se ad illos insuper adiunxisset; à prima luce ad tenebras, accedentibus morem gerere pro voluntate non possent. Gratiarum præterea reconciliations, nec paucæ, nec exigui momenti factæ, odia inueterata finita, alienum æs suis dominis perfolutum, adita valerudinarum, agrotisq; cum relaxatæ ritè noxæ, tum diuisa passim emendicata benignitas. Eadem collata in victos officia, omni propè humano diuinoque subsidio destitutos. Rarus quippe ad eos vel Sacramentis expiandos, vel Dei verbo confirmandos aspirabat sacerdos: raro apud eos res diuina fiebat, viuebât propemodum Ethnicorum instar, & ritu pecudum decedebant, nullo sæpè adhibito Sacramento, nullo sacerdote qui fugientes animas contra hostiles communiret insidias. Strada igitur eximia caritas, & ijs instituendis subleuandisq; & eorum expediendis conficiendisq; negotijs operam dare semel aggressa, rationem etiam inijs, quemadmodum illi & sacrosanctæ Liturgiæ mysteria spectare possent, aut ijs adesse præsentis. Quippe areola dono accepta, conquisitoque ad id argento sacellum condidit & exornauit, quò non solum victorum sacrificij tempore, verum etiam aliorum penetraret aspectus, atque vt perenne sacrificium in eo fieret, nec desset minister assiduus, institutus est certo stipendio sacerdos, cuius in potestate sacellum id esset. Deinde tribus honestis ciuibus ad captandam erga id hominum genus misericordiam, maturo consilio constitutus, ipse abeundi veniam petijt, abeuntemq; profectus sunt lacrymæ & desideria multorum. Quocumque progrediebatur, auidissimè vbiq; reperiebat auditorem. Cumque per Bracarensem diæcesim iter haberet, Archiepiscopi iussu, qui eum comiter & humaniter exceperat, in æde maxima verba fecit, tanto concionis frequentissimæ studio silentioque, vt cum ad duas dixisset horas, tum tamen videretur incipere. Compostellam properantem fama præcurrerat, & Redonellam aduentanti parabatur plurimus auditor, tintinnabulo circumstrepente per oppidum. Hic quoque vt fari cepit, suo more incendit omnia, non tam orationis summine, quam lacrymarum. Clericus etiam diues, apud quem ille diuiterat, paulò dissolutior, pia hospitis collocatione reliquit, adeoque à se discessit, vt etiam fugam meditaretur ex sæculo. Strada verò impetrata peregrinatione perfunctus, accepit à Simone mandata, vt Conimbricam rediturus in vrbe Portus tantisper hæteret. Id enim ciuitas ardorem experta viri per graues adeò litteras atque

nuncios repoposcerat à Simone, vt diceret se à Summo Pontifice, si opus foret, flagitaturam. Hic ille & inchoata perfecit spatio selquimensis, & perfecta tutatus est, excitaramque ad omne officij munus Sodalitatem in sententia confirmauit. quæ Dominica quaque luce suos conuentus agebat apud Henricum Goueanum: vbi & ratio eorum, quæ ab Sodalibus in proximorum commodum gesta erant, reposcebatur; & de ijs iterum, quæ gerenda deinceps videretur, deliberabatur. Sanè hæc Strada peregrinatio multum in Lusitaniæ regno Societatem, eiusque institutorum genus nobilitauit: ex eoque tempore multus de ea & honestissimus passim sermo. Plurimum autem admirationis habebant cum gratuita caritatis officia, quæ spectabantur in Socijs, tum mens simplex ac pura, seu diuinæ quærendæ gloriæ, seu humanæ tuendæ salutis. Ergo expetebantur vbiq; & à Pastoribus flagitabantur assidue, vt partem oneris sustinendo leuarent. Nec deerant, qui partiendis suis cum Societate reditibus amplificare Conimbricense Collegium vellent, & nouas quoque ei sedes ac domicilia construere.

Conimbricenses verò Collegæ non minore studio in sui ipsius victoria, quam in perdiscendis litteris toti erant: quo in genere adeò multatentabant & audebant, gratibus vt interdicitis eorum esset frangenda licentia. Aucupabantur tempora omnia, nec dimittebant oblata. Fuit Leo Henricus tironum è numero, qui peregrè de more profectus, dum reputat secum quamnam re posset insignem sui ferre victoriam; in eam venit mentem; id fore, si nudus, quantum pateretur modestia, per oppidum, quod primum occurreret, mendicaret. Id cum stetit, simul in oppidum venit, quia frigidior afflabat aura, timens valetudini, aliquamdiu hæsit anceps: tum animi illa sui excelitate superuacui & pudoris, & timoris victor, exiit vestes, oppidumque nudus mendiculus torum obit, statura etiam perpusilla oportunos contemptui. Ita, quod querebat, abundè collegit, pretiosam ludibrii stupem atque proborum. Iterum profectus, meram vbi attingit præscriptæ sibi peregrinationis, petulantem in templo hominum turbam inuenit, quæ lasciuus id canticis & amatorijs saltationibus iustabat. Enimvero res indigna ardentissimo tironi visâ domum orationis heni speluncam latronum, in dictoque de superiore loco silentio; de his ipsis Domini verbis, *Domus mea domus orationis vocabitur*, disserere ardentem instituit. Distrumpebatur hinc inuidus Satanas, nec poterat tantam notam diu tacitus ferre. Ergo ex suis saltatoribus vnum aliquem manu promptum instigat, vt interpellatorem latitiæ dicere aggressum pariter interpellaret. Itaque ingesto conuicio desinere hominem iubet: cumque ille dicendo pergeret, colaphos ad conuicium adiungit: vt quem minatum terrore non posset, alaparum nota compeferet. Ille verò nè ex eorum numero esset, qui, quod sibi vltro susceperint, sat placidè ferunt; quod verò ab alijs illatum fuerit, sedato animo ferre non possunt; Deo primum pro accepto munere (sic enim colaphos illos interpretabatur) gratias egit: deinde humi prouolutus, pedesq; hominis osculatus, dexteram illam, quæ probrum intulit, ad osculum

92
Fervor in-
ter Portu-
enses exci-
tatus.

93
Succurri-
tur victis
in carcere.

94
Reliqua pe-
regrinatio
Strada.

95
Redit in vr-
bem Portus.

96

Leonis Hæ-
ricij feruit.

ofculum petijt. Quod tantę moderationis exemplum, niti natura barbarum agrestemq; animum Satanae spiritus occupallet, flectere utique & mitigare posset, suum vt scelus, & tam nefarium crimen agnosceret. Sed derisit velut insanam pij hominis humilitatem saltator insanus, & illum ebrium temulentus exclamat. Ille verò & sobrium se dixit esse, qui contumeliam illam in Dei beneficium reponeret, quamvis id derisor ipse non caperet, nec intelligeret quanto se bono affectisset: & concionem, quam insituerat persecutus; eo plus fidei nactus est apud populum, quo magis orationis pietatem actionis sanctitas commendabat.

97
Conimbricam
Societatis
obediencia.

Peracto ex Vrbe diplomate, quo duplici Coadiutorum gradu addito suis omnibus membris iam Societas absoluebatur, id Simon cum Socijs promulgaret, iussit se ipso quemq; edere, quem potissimum gradum adamaret. Tum verò pulcherrima patefacta ambitio est, & studia diuersa vnum idemque petentium. Berzæus Gaspar ad Religionem se venisse respondit non ministrari, sed ministrare: proinde penitus tradere se in perpetuum adiutorem Professorum, siue domi in culina vltimo uel alio ministerio; siue baiulandis quocumque locorum, terra marique epistolis & mandatis inter Turcas, Ethnicos, hæreticos; siue inter nos comitia in leprosum, pestilentium, & quorumuis agrorum obsequijs; siue peragrandis India, Æthiopia, & cunctis barbaris terris vlla sine exceptione, in fame & siti, in frigore & nuditate, per æstum, per imbres, per niues: demum Agnum se quocumq; ierit obedientiam monstrante paratum sequi, Christo passo eadem cogitatione annatum. Ioannes à Sancto Michaële, posteaquam per voluntatem Præpositorum voluntatē suam Deo sacrificant, semper se habuisse persuasum, velle suum sibi non esse: nec restare optandum quidquam, nisi quod Præpositis videretur: eodemque sensu ad durissima quæque Deo adiuvante vel inter Ethnicos, Mauritianos, Turcasque perpetuanda in præfens paratum. Melchior Nunnius aquata in lance ad omnia se esse. Si tamen professio plus aliquid dignitatis aut gratiæ apud homines aut commoditatis ferat, malle se Adjuutorum temporalium esse coquam: si plus afferat perfectæ virtutis, plus crucis, plus tolerantia de decorum & iniuriarum, plus ærumnarum atque periculorum ad excolendam Domini vineam & propagandum, se quidem talia cupere. Emmanuel Aluarius, Nihil, inquit, mihi melius maiusque eligere est, quam obedientiam parentem felicitatis. Melchior Carnerius, Statuo in hac sancta Societate perpetuus Adjuutor esse temporalis in humilibus ministerijs ad maiore conscientia meæ securitatē. Antonius Quadrius, Paratissimus, inquit, sum summis & infimis de hac Societate Dei mei, & Domini Iesu Christi inservire. Id vnum cupio, nihil vt mihi vnquam mandent, vel mandare omitant, vel concedant, quò mihi indulgeant: sed me Præsides liberè omnino seuerèq; ad suam voluntatem regant. Emmanuel Nobrega, Velim, inquit, nescire quidquã velle, sed in omnibus Christum modò, & hunc crucifixum velle. Alij alia edidere magni animi responsa: sed hæc ad specimen satis. Sociorum quoque nume-

rus, vt plerumque solet, virtutis ex ardore crescebat, & quanquam assumebantur multi quotidie, multò tamen plures aut differiebantur, aut omnino missi liebant. Quoniam verò Societas ipsa quoridie magis suis vndique partibus explebatur, hoc anno primum ea, quæ in Lusitania regno debebat, provinciam nomen accepit: hoc Provincialis creatus Præpositus Simon Rodericus: hoc vororum renouatio in communi conuentu fieri cepta tanto animorū motu sensuque, tam ingenti collactymatione cunctorum, vt tum primi ad Societatem accessus renouari leticia, tum repræsentari suæ cuiusque iucundissimæ dedicationis dies videretur. Cuius celestis consuetudinis ortus ab eo nimirum repetendus est tempore, quo B. Ignatium memorauimus cum delectis Lutetia socijs consueuisset quotannis prima illa vota, quæ in Montē Martyrum nuncupauerant, renouare. Quippe vt id Pater ad continendos in sententia Socios propè diuinitus excogitauerat: sic qui Societatem deinceps iam inire vellent, dumijs periclitandis opera datur, ne à proposito resiliunt, eos eodem modo voluit vota illa, quæ tirocinio exacto nuncupauerant, non modò semel, verum etiam iterum ac bis in anno repetere. diuinum prorsus inuentum, & superioribus antea sæculis inauditum. Quod triplex suasit utilitas. Prima, quam modò dixi, vt qui biennio expleto Religiosa vota susceperint, ij inter litterarum & experimentorum curas magis in sententia confirmantur. Altera, vt sponsonis Deo factæ nulla vnquã obrepat obliuio. Tertia, vt exardescat acris concepta per iniria iam pietas, & qua forrè studiorum contentionibus exaruerat, reuirefcat. Quæ quidem omnia magno nūc suo bono posteritas sentit, & sibi quisque etiamnum satis locuples testis est, quoties hæc vota renouat & instaurat, quanto pietatis sensu tangatur, quantis motibus agitur, vt sibi semper videatur incipere, & recens hæc claustra atque hæc gymnasia sanctitatis adire. Quòd si id nostra quoq; sentit & experitur ætas, quid mirum si prima illa in tali instauracione lacrymas non tenebat: Per idem tempus ex Africa in Lusitaniam Christiana religionis causa traiecit nobilis Saracenus, dux equitum, & qui domi suæ conditiones honestissimas, Christianus vt fieret, recusauerat. Illuxerat videlicet ei Christus, & hæcæ superstitionis tenebris vocauit in admirabile lumen suum, vt velut ictus sagitta ceruus conuiescere omnino non posset, nisi velocissimo cursu peteret vitæ fontē, & mystico partu renasceretur in Christo. Is commendatus à Rege Simoni breui Christum ipsum didicit: rum factis initiatus Conimbricam venit, vt quem imbueret vsque quaque præpropere pietas non permiserat, cum nostros apud Patres, & dies endiret vberius, & viua fidei roborarent exemplum.

Eodem tempore Societatis apud Indos nomen propagabatur & fructus. Iam eò manipulus ille, quem supra significauimus, Sociorum appulerat: & duobus locis cunctus erat numerus bipartitus, Goæ, & in ora maritima Commorini. Si tamen posteriores Socij certo potius confedisse dicendi sunt loco, quam omnem illam permeasse provinciam. Reliquerat in ea Mansillam Hispano cum sacerdote Xauerius, tribusq; nuper

98
In Lusitania Societas
provinciam
primam ob
buit sub
Provincialis
Simone
Roderico.
99
Vota com
muniter
cepta ren
uatiuiss
rei utilita
tes.

100
Nobilis Sa
raceni ad
Christum
conuersus.

101
Inalicari.

initiatu indigenis: cum eisq; se Criminalis & Beira magno cum animorum bono coniunxerant, Christianis compluribus factis. Duos tamē ex eo Xauerius numero Molucas ad insulas euocauit: quorum in loco totidem ex Lusitania suffēti sunt Socij. Regionis horror ac sterilitas, tum etiam ingeniorum incolarumq; ferocitas mutuis semper incensa discordijs, Patrū animos vehementer angebat, perpetuo periculorum metu suspensos; sed dilatabar obsequium Dei, & spes vtilitatis oblata, ne periculis angoribusq; concederent. Iam Xauerius qui Malacā menses aliquot expectabat, dum de sacerdotē, militibusq; ad Macazares superiore missis anno, nuncius aliquis referretur, (eō enim, vt supra docuimus, parabat iter) vbi nihil inde renunciari perspexit, Macazariam petere sine cunctatione constituit.

102
Xauerius in
Amboinum
aduēctus
sedulo reli-
gionem ex-
colit, & pro-
pagat.

Quarto igitur Idus Ianuarij, Duro comite socioq; Molucam versus, Malaca soluit; placidoq; vēto ad Amboinum, vbi presidium Rex Lusitanus habebat, est vēctus xvi. Kalend. Martij. Distat hęc insula ab vrbe Malaca passuum millia fere nongenta, frequens indigenis aduenitq; Ea circūitu millia passuum amplius octoginta complectitur, & vicis frequentibus habitat, Christianis tum quidem septem, sed sacerdotum presidio funditus spoliatis. Ceteri ex Ethnicis Saracenisq; constant: quorum hi numero vincuntur ab illis, & feris odijs inter se certant, propterea quod Saraceni cogunt Ethnicos vel Mahometanam completi sectam, vel sibi esse subiectos; cum tamen illi nec Mahometis vocabulum queant, nec tolerare feruitum: longeque minus a Christianis sacris, quam a Mahometanis abhorreant. Septuagesimum iam annum, cum eō Xauerius appulit, Mahometica superstio tenebat, quorumdam improbitate Caciziorum, qui illuc ex vrbe Meca (ea est in Arabia, vbi spurcissimum Mahometis cadauer execranda cermonia colitur) aspirarunt. Saraceni tamen indigenę suę sectę rudes imperitijq; spem Xauerio dabant suę migrationis ad Christum. Christianos autem pagos Xauerius ipse concursabat alacriter, & infantes puerosq; nondum salutari tinctos aqua sine cessatione lustrabat. Quorum multi simul ac emerisissent ē fonte, perinde ac si ad eam horam reseruati diuinitus essent, ē vita migrabant. Planē eiusmodi erat Xauerij caritas, quę ad laborum amplitudinem molemq; se ipsa corroborearet, longiusq; porrigeret. Et quaedam insulas adire in animo habebat, quarum incolę humanis vesci carnibus ferebantur. Sed noua in Amboino ipsa de hominibus bene merendi facultas oblata est. Biennio antē Castellanorū naues quedam ex Hispania Tidorem appulerant receptę ab Tidoreni Rege libenter, quod Lusitanorum cum Rege Ternatino amicitiam agrę ferens, ex ipsorum inter se Europæorum conflictu suarum incrementa opum sperabat. Ignorasse dicitur eam expeditionem Carolus Imperator Castellę ea tempestate Rex, ac pronunciaisse licere Lusitanis perinde contra eos atque contra piratas tendere. Sed mitius agendum Christiana manus uero sua sit. Ferdinandus Sosa missus est Goa in Molucam, qui exceptos homines deportaret in Indiā, vnde fieret potestas volentibus patriam in Lusitania nauibus repetendi. Cum hac igitur Castellanos suaq; classe in Amboinum appulit Sosa, quod Xauerium mira Dei erga mortales indulgentia paulō antē pramiserat. Is grassantibus morbis præsertim inter Castellanos diuturna prius nauigatione, rerumq; omnium egestate miserē fractos, omnium animis corporibusq; ingenti solatio & auxilio fuit. Enunciatis suarite peccata laxauit, verbo ad tolerantiam excitauit, migrantes ē corporibus roborauit, quo fidentiore animo æquioreq; discederent: id quod ijs difficillimum esse dicebat, qui diuinas transgressi leges conscientię torqueretur aculeis. Quo enim maiore audacia in flagitiorum se antea cœno peruolutassent, eo minore postea diuinę clementię fiducia solitos hinc abire. Denique vt uiuis adhuc consentanea medicamenta cibosq; sic vita destitutis preces funebres, & suprema officia curauit. Multos etiā, qui muris flagrabant odijs (quod late patet inter milites vitium) in gratiam concordiamque reduxit. Inter Castellanos erat sacerdos ad eam diem per Oceani blāda discrimina securus multo inferiori tot ærumnis & mortibus præmia, Cosmus Turrianus nomine. Qui ex ipso Xauerij conspectu eam peccatore concepit flammam, vt animo sese totum ad mansurā aternaq; animarum lucra transtulerit. Et quamquam consilium in præfens omne reticuit, tamen mox vbi peruenit in Indiam, & ab Antifite, (quam habuerat Indię petendę causam) facultatem munera obeundi sacerdotalia impetrauit; aliquanto spatio Goanarum vnā paræciarum administrata, per exercitiorū spiritualium tandem suprema adminicula abstractus a seculo ad Societatem accessit, Iapōnicę olim Ecclesię, vt suo demonstrabitur loco, secundum Xauerium primus pater & pastor futurus.

104
Vocatio ad
Societatem
Cosmi Tur-
riani.

Interim Xauerius toto trimestri in Amboino consumpto Molucam versus Macazariam petiturus, excurrit. Est autem Molucus insulis propē innumerabilibus, sed tamen modicis discretaregio, Æquatori subiecta, diues aromatum, caryophylli præsertim, quod toti terrarum orbi suppeditat. Ab Ethnicis & Saracenis incolitur: eadem frequens est aduenis ac peregrinis, qui commercij causa vltro citroque commeant. Has inter insulas Ternate præstat, quę Saraceno Dynastę Aërio nomine Regis Lusitani stipendiario parebat, ex Amboino, vnde Xauerius soluit, passuum distans millia ferme ducenta, urbemq; habebat cum arce Lusitanorum, cognominem insulę. Huc cum venisset Xauerius, profligatissimis moribus offendit omnia, diuturno ex vsu consuetudineq; Saracenorum Ethnicorumq;. Sed suo more comiter sanare morbos aggressus, pactioes iniquas rescidit, fenerationes sustulit, libidines minuit, & catechesis assiduitate inscitię caliginem dispulit. quo in genere ad eō collaborauit, vt orationis Dominicę & salutationis Angelicę carmen, Symbolumq; Apostolicum, & alia ex disciplina Christi præcepta, quocunq; te verteres, audires. Ea pueri Molucenses in foris, puellę in rectis, agricolę in campis, piscator in mari, pro vecordibus & delicatis canticis cantabant. Eratq; in ea sententia Xauerius, vt maior in Molucis, quam apud Indos Euangelij prædicandi

105
In Molucis
Xauerius
nauigat:
egregieq; ibi
laborat.

103
Militibus
Lusitanis
& Castellanis
in sum-
ma calamitate succur-
rit.

dicandi opportunitas esset; coque vel ex India Societatis essent homines euocandi: quod postea fecit, misso ex India supplemento. Quod si in arce Moluci conderetur aliquod Societatis Collegium, non dubitabat, quin propè innumeri Christi sacra capesserent. Id igitur tum agebat, vt in extrema illa ora Societas pedem poneret: quod miro cum Moluci compendio, & rei Christianæ bono deinceps est factum. Hic etiam Regis Almanforis Tidorensis filiam, coniugemque olim Boleifis Regis Ternatinæ Saracenis ad Christianos auertit. Ea Neachiles ante baptismum, postea Elisabetha nominari voluit: sublimi acque erecto ingenio femina, & in patrijs superstitionibus apprime versata. Sed vt in acrioribus ingenijs (velut in cera putiore flamma) lex Euangelij nitidius splendet; sic illa longiore disputatione Xauerij Mahomericam arguentis insaniam semel accensa, cunctis illis regionibus fuisse acrius: facileque Christum induit, & Mahometem, cuius iam erat pererudita mendacijs, haud difficulter abiecit. Sanè tam illustre Reginæ Ternatinæ exemplum potuit vniuersas ab impuro Mahomete Molucas ad Christi sacra traducere, nisi Regis Aerij tyrannis, qui mortui Boleifis regnū inuaserat, & in Christianos neophytosq; crudelitas, ab eius imitatione plurimos retardaret. Illa verò, vt suum in pectus Christum iam altè demiserat, quanquam regno amisso, & cunctis spoliata bonis magna in egestate vivebat; tenuit tamen in suscepta religione constantiam, Christianosque apud se voluit habere propinquos, & vsurpandis crebrò salutis inuentæ mysterijs, solatijs se celestibus sustentabat: denique spe celestis & sempiterni minimi pendebat retræni & caduci regni iacturam.

106
Pergit in
insulam
Morum.

Ceterum Xauerius in recedendis Ternatinorum moribus spatio item exacto trimestri Macazariam, quæ bidui ferè aberat, cogitabat: sed cum certis ex auctoribus cognouisset, in regione Maurica, quæ Morus vulgò dicitur, plurimos esse Christianos, quorum salus sacerdotum nudata præsidijs vltimum iam discrimen adiret; omissis ad Macazares proficiscendi consilio, quibus aliena præsidia minùs deerant, ad ferendam Christianis Mauricis opem animum eursumque conuertit. Absunt Mauricæ à Molucis leucas propè sexaginta solo asperæ insulæ sterileque, vt quæ triticum & vinum negant, nihilq; armentorum aut gregis alunt præter paucos admodum fues, non tam ad escam, quam ad miraculū, cum tamen apris abundant. Arbore etiam abundant palmetis Indicis haud absimili, vnde qualiscunque panis vinumque, atque etiam vestis petitur. Onizæ quod satis est, ferunt. Gens porro ipsa teræ ingenio propè pari, aspera & inhumana, litterarum penitus expers; quæ ne prima quidem elementa pernorit, ac ne habeat quidem vlla instrumenta aut monumenta doctrinæ: feritate autem barbarieque tantâ, vt non modò alienis peregrinisque non parcat; sed in suos etiam ferro ac veneno grassetur. Itaque Xauerius cum tot regionis pericula, tot incommoda, tantam rerum omnium penuriam secū ipse recoheret, pro sua erga Deum fiducia Romam ad Socios scripsit, sibi videri potius illas Diuinæ spei, quam Mauri insulas appel-

landas. In quibus tam liquidis perpetuisque animi gaudijs perfusum se esse cōmemorat, vt nunquam mementit aliàs se fuisse maioribus: & perappositas eas insulas credat ad oculorum aciem breui ex iucundissimi fletus suavitate perdendâ. Regio crebris terræmotibus, horrendis fremitibus, & subterraneis passim ignibus quatitur: compluresq; ex his locis tanto cum fragore flammaram globos euomunt, vt quæuis aenea tormēta eam conceptò igne orbem suum excusserint, longè superent: idemque eminus saxorum ingentes moles, veluti prægrandes arbores eiaculentur: vt Tartari species quædam ad deterrēdos impios proposita videatur à Deo. Interdumque acrioribus ventorum flatibus tantos cinerum eructant acetuos, vt in campis toros oppleant & perfundant agricolas, vix vt eorum oculi & nares extent; dæmonum quàm hominum propiores: apros etiam in saltibus passim obruant & excæcet, & pisces, qui cinere aspersam aquam hauserint, totis lictonibus fusos enecent. Oppida præruptis excelisq; rapibus tanquam à natura mēnibus, muniuntur ascensū tam arduo impeditoque saxis, nullius vt pateat iumentis vestigio. Inde incolæ ridet hostem, & omnem eius conatum, si eò propius nitatur, eludunt. Dispari sunt insulæ inter se lingua, interdumque eiuldem insulæ pagi: quamuis lingua Malaica, quæ ab Malacæ per Molucas longè distunditur, propter commercium vtantur omnes. quæ causâ fuit, vt in eam potissimum Xauerius linguam Symbolum Apostolicum, & decem præcepta legis apta cum explicatione conuerteret. Erant in his locis Christianorum vici complures iamdiu inculti horridique, seu quòd ab India longissimè abfunt, seu quòd vitæ ducem sacerdotem quem habebant vnum, sustulerant è medio. Ergo hæc loca Xauerius tot vndique cincta periculis, ad eò peregrinis & ignotis insensâ, tam omnibus seu vitæ tuendæ præsidijs, seu valetudinis orbata subsidijs, (id quod sacerdotes exterius ab accessu deterruit) ipsè in animum induxit suum, vel cum capitis adire periculo, mentor illius Christi vocis: *Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam.* quam sententiam, facilem illam quidem aiebat existimanti videri, sed nihil esse experienti minus. Vbi enim incidit eiusmodi tempus, vt pro Deo vitam exponas, nescio quo pacto fieri, vt quod dilucidum videbatur esse præceptum, magna dein obscuritate inuoluatur: eiusque vim ne doctissimos quidem satis assequi possè, nisi Deus ipse interior magister accedat. Complures eius amici vehementer orabant, ne tam efferatos homines, qui nihil nisi cruorem sitirent humanum, adire vellet, neue caput suum committeret ijs, qui venena passim spargerent, sicasque vibrarent. Precibus lamenta miscebant, & suo nutu ad interitum properantem cunctabantur adimendo nauigio. Sed cum certum & fixum esset Deum sequi vocantem, affirmabat ille eo se nixum, & velut incubantem, si nauis adimeretur, in Mauricam transnaturum: omnino enim desertis ijs populis, & omni adiutore carentibus ab se deberi subsidium. Itaque illi, quod vnum reliquum erat, presentissima quisque remedia contra omnes pestes atque venena certatim offerunt: quæ tamen vitæ fortis

107
Caritatis
fiducia in
Deo Xau-
rii.

fortis, in Deo que magnanimus, ne quid de concepta fiducia minueret, neie se medicamentis humanis, aut certe sollicitudine, qua ad id tempus carerat, oneraret, iniuncto animo constantique reiecit, & gratis actis orationis sanctæ per fugia, qua nullum præsentius dicebat esse remedium, potiora poposcit. His in locis menses fere tres commoratus Christianorum vicos propè triginta lustrauit, eosque ita sibi Christoque deuinxit, vt è feris homines redderet, & qui vana gerebant Christianorum nomina, paulatim morum quoque mansuetudinem & res ipsas induerent. Baptisma infantibus, catechismum adultis impertijt. Idolorum sacrificia, quantum in ipso fuit, de medio sustulit. Neophytorum miseras iuxta in animis ac corporibus subleuauit. Iauarum impietatem barbariemque modò peramicis monitis, modò minis caelestibus mitigauit. Est id inaudita feracitas hominum genus, de quo auditione in Amboino pereceperat, ab Euangelio alienum: qui quoscunque nacti sunt, mactant, & cum externorum copia defuit, (nam in hos potissimum læuiunt) in domesticos rabiem vertunt: nec à liberum vxorumque eade temperant. Hos paulisper Xauerius, captata è flagrantibus natura caminis occasione, cohibuit. Aiebat erumpentes è terre visceribus flammam idolorum denunciare cultoribus parata supplicia, easque inferorum sedes esse, quò scelestissimus quisque, & qui secus quam decuit vixerunt, in omnem truantur aternitatem. Nec aliud ingentes illos terræ motus fremitusque portendere, nisi quòd dehiscens terra id genus hominum absorbere iam gestiat. Omnino magna vis disciplina Christiana, vt vnus Xauerij præceptis gens illa vniuersa, qua non alia antea ferocior, nec immanior, sensim exculta & condocetacta, breui etiam ad elegantiora de-

fluxent. Innumabilis hominum multitudo tot errorum depulsa nocte, splendidissimum veritatis lumen aspexit: ac præ cateris oppidum in primis Batechina nobile ac frequens Tolum. Cessit denique Christo Satanas, tenebræ luci, & omnis illius regionis tartarea dominatio, veneranda crucis imperio. Quod non obscure Xauerius sensit, cum Missarum inter solennia, quibus ipso die Michaëlis Archangeli festo ritè operabatur, horrendis motibus terra contremuit, sapienter ex ea concussione coniectans omnes tum aduersarias potestates ab Archangelo illo malè mulctatas fugatasque sese in Tartarum condidisse. Tum domum vulgò intellectum, obfirmatam illam Xauerij voluntatem, qua perinuitis moliebatur amicis in has insulas proficisci, non temere casique susceptam, sed à Deo fuisse profectam; qui tot animarum miseratus interitum, hoc eis iam inde ab æternitate præsidium comparauerat. Atque vt totis etiam Indijs in posterum prouideret, ne sparsa semina aut furacibus patèrent auibus, aut inimici zizanij obruta perderentur, Xauerius datis ad Regem Lusitanum litteris, Euangelij prædicatores mittendos curauit in omnem locum ac regionem, vbi Lusitanorum arces essent: instituendumque Inquisitionis sacræ tribunal, ne qui de Saracenis ad Christum Judæisue transissent, impune gradum referret: quod tamen non nisi post anno saculi sexagesimo institutum est. Iam celeri cursu præcipitabat annus, iam nouus appetebat; cum Xauerius acto de superbissimo hoste triumpho, in Molucum reditum adorna- bat, cunctas reuisurus & confirmaturus Ecclesias. Quem nos reditum, quoniam destinatum est suo quamque loco rem tradere, illuc scilicet referuamus. Atque hunc in modum hic Societati traductus est annus.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

LIBER SEPTIMVS.

1547

B. Ignatij
in lustris in
Societate
prohibenda.

Renouabat curas suas Ignatius renouatione temporum & annorum: eaque tanto erant aciores, quanto difficiliorem Societatis moderandæ prouinciam dies ipsa numerisque reddebat. Indagabat solerter omnes non modò fouendæ ac sustentandæ, verum etiam ems promouendæ atque augendæ vias. Et vt erat sagax ad prospiciendâ penicula, prudētissimis vigilijs quidquid progredienti officeret, remouebat. Itaque primum ad quotidiana precationis sedulitatem genam sibi virorum Principum adiungebat, qua diuina benignitas, dum placidam votis intendit aurem, familiam suam secundo cursu prouideret. Conciliabat sibi non modò Pontificem & Cardinales, verum etiam Regum Principumque legatos, & quidquid eiusmodi & o-

Hist. Societ. Iesv. Tom. 1.

mæ virorum erat, cui & dignitas reuerentiam, & auctoritas suaderet obsequium. Hos subinde aut per se, aut per suos comiter inuisebat, & quanti apud se quisque esset, vel exquirendo consilio, vel commendandis tum domesticis, tum, si postularer caritas, alienis causis facile declarabat. Quibus officijs prompti ei vicissim erant Principum aditus, obuia comitas, parata benivolentia. Ioannes Vega, ille vir sue religione, siue belli ac pacis artibus planè summus, nec vllis vnquam laudum præmijs adæquandus, ex oratore Cæsaris apud Pontificem, Sicilia iam Prorex, ad Philippum Archintum Salassiorum Episcopum, & aliam Urbis Vicarium in Ignatij Societatisque commendationem scripserat: cui Vicarius ipse rescripsit, pergratum quidem sibi fuisse commendationis officium; sed ita, si suum vicissim, cum

N

com-